

fonol!!

MARÇ 2007

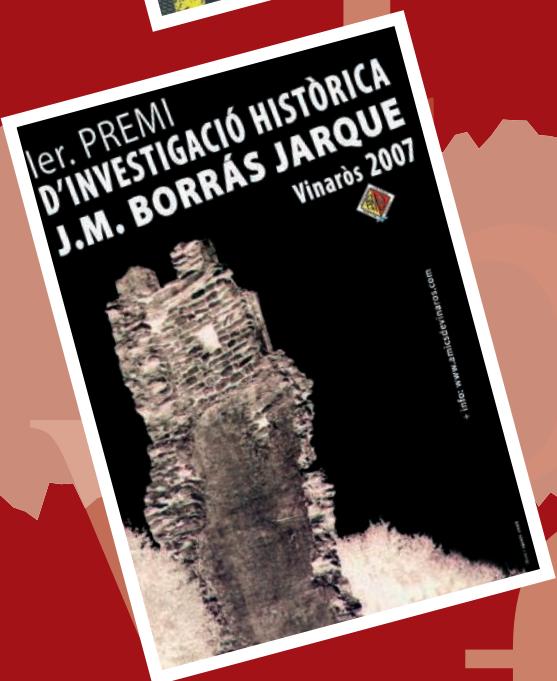
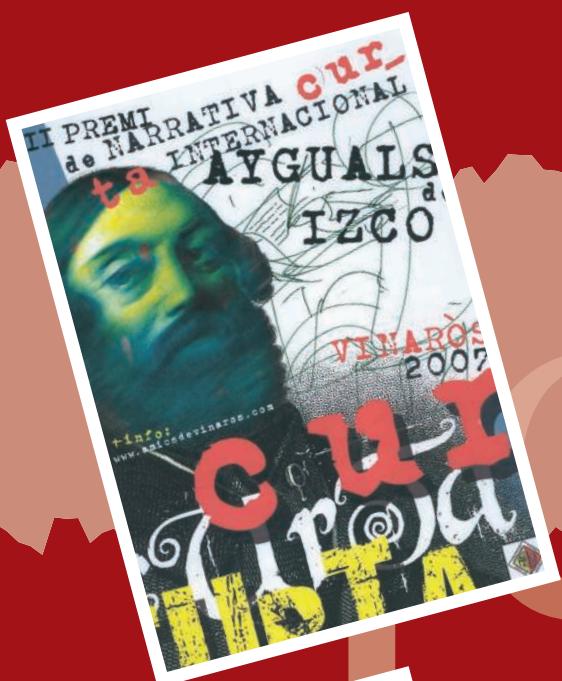
N. I BUTLLETÍ DE CULTURA D'AMICS DE VINARÒS

- [La guerra de sucesión en Vinaròs](#)
- [Certamen internacional de narrativa](#)
- [Puig Roda, el pintor més humil](#)
- [Entrevista a Alicia Giménez Bartlett](#)

Nit de la història i les lletres

Associació Cultural “Amics de Vinaròs”

Internacional de
Narrativa Curta:
Wenceslao
Ayguals de Izco

Investigació
Històrica
sobre Vinaròs:
J.M. Borràs
Jarque

Convocatòria i bases:
Associació Cultural “Amics de Vinaròs”
S. Ramón, 13
Apartat de Correus: 262
12500 VINARÒS
www.amicsdevinaros.com
amicsdevinaros@hotmail.com

Editorial

EDITA: Associació Cultural "Amics de Vinaròs"

IMPRIMEIX: Antinea

DIRECTOR: Angel Vallés

REDACTOR CAP: Sebastià Redó

COORDINADORA: Amparo Mestre

DISSENY I MAQUETACIÓ: María Jose Abad

CONSELL DE REDACCIÓ

CAP DE SECCIÓ D'HISTÒRIA I D'ART

Arturo Oliver

CAP DE SECCIÓ DE COSTUMS

ITRADICTIONS

Ramón Redó

CAP DE SECCIÓ DE FOTOGRAFIA

Joaquín Simó

CAP DE SECCIÓ DE GASTRONOMIA

Encarna Fontanet

CAP DE SECCIÓ DE NOTÍCIES

Amparo Mestre

CAP DE SECCIÓ DE BIBLIOGRAFIA

Agustín Delgado

COL-LABORADORS

Carlos Catalán

Nereida Castell

Ester Forner

Sebastián Albiol

Francisco Caudet

JUNTA DIRECTIVA DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL "AMICS DE VINARÒS"

PRESIDENT: José Luis Pascual Plá

VICE-PRESIDENT: Juan Catalá Casanova

TRESORER: Sebastián Torres Calcuch

SECRETARI: Sebastián Redó Miralles

VICE-SECRETARI: Joaquín Simó Federico

VOCALS: Ester Forner Caballero, Agustín Delgado Agramunt, Angel Vallés Verge, Sebastián Albiol Vidal, Salvador Oliver Foix, Arturo Oliver Foix.

DL: CS-4-2007

Amics de Vinaròs va madurant i, després de 30 anys d'activitats, avui presenta la Revista FONOLL (Butlletí Cultural Amics de Vinaròs) que indica que està en plenitud de facultats i vol reflectir la seu vitalitat transmitint tot allò que engendra i reflectir-ho en la revista que els propis socis aniran omplint de treballs, il·lusions i sugèrencies.

Aquest primer número naix ple de vitalitat, en els diferents capítols. Ens proposem transmetre les notícies que s'han anat generant. Les principals activitats, i alguns articles que el lector anirà trobant cada vegada més interessants.

En el present número tenim: Allò que ha passat. Un ample reportatge sobre les exposicions de Maria Conesa i Puig Roda.

Sobre el catàleg de bens inmobles, el Racó Gastronòmic, Costums i tradicions: malnoms, poesies...

Un recull del I Certamen Literari Ayguals de Izco.

Treballs d'història sobre la Guerra de Sucesión en Vinaròs, la Relíquia de Sant Sebastià i El retaule de l'Arxiprestal, i d'Art "Casa Sendra" Publicacions Mare Nostrum.

Entrevista a Alicia Jiménez Bartlett.

El Butlletí Amics de Vinaròs sols té una pretenció, a més de ser l'enllaç entre els seus membres, vol donar l'opurtunitat a tots els que tinguen alguna cosa que comunicar, algun treball per ser publicat, i per enriquir encara més els nostres fons de cultura Vinarossenca.

Em toca a mi presentar-la i sols espero que tinga llarga vida i siga molt profitosa per tot allò que esperem l'equip, que amb il·lusió i ganes l'ha treballat. Ens cab la satisfacció de ser els que l'hem començat i esperem continuar per portar a bon terme el Butlletí de la Associació. Que com el FONOLL impregne els nostres treballs, els projectes, les reunions i tota la vida de la Associació.

Angel Vallés

Sumari

3 EDITORIAL

6 ALLÓ QUE HA PASSAT

8 EXPOSICIONS

PUIG RODA EL PINTOR MÉS HUMIL PER Redacció

MARIA CONESA UNA DONA AMB CARÁCTER PER Redacció

19 ART

EL RETABLO DE LA ARCIPRESTAL POR Ester Forner Caballero

22 HISTORIA

LA GUERRA DE SUCESIÓN EN VINARÒS POR Carlos Catalán Font

33 PER AL RECORD

PER AL RECORD PER Redacció

34 ENTREVISTA

ALICIA JIMÉNEZ BARTLETT PER Amparo Mestre

MARÇ 2007 N.1 BUTLLETÍ DE CULTURA D'AMICS DE VINARÒS

39 EL RACÓ

**MIRADES POÉTIQUES
PLATS VINAROSENCS**

40 PEÇA DEL SEMESTRE

RELIQUIA DE SAN SEBASTIÁN PER Nereida Castell

42 TRADICIONS I COSTUMS

ELS NOMS DEL POBLE PER Ramón Redó

49 INVESTIGACIÓ

CONTRA L'OBLIT PER Redacció

52 PREMIS

AYGUALS DE IZCO LA REVOLUCIÓ DEL SABER PER Redacció

58 LLIBRES

**DE LA "HISTÒRIA DE VINARÒS" A LA BIBLIOTECA
MARE NOSTRUM** PER Sebastián Albiol

DONACIÓ D'UN QUADRE DE JULIO GUIMERÀ

El pintor Julio Guimerà va lluirar a l' Associació Amics de Vinaròs un tríptic de temàtica vinarossenca. El quadre mostra un racó de Vinaròs pintat amb aquarel·la, en concret un tram del passeig marítim on cada dijous s'instal·la el mercat del dijous. D'altra banda el quadre retrata també l'antic escorxador -magatzem municipal-, immoble aquest que, sembla ser, prompte serà enderrocat per construir un futur hotel. Mig en broma, el pintor feia al·lusió a que curiosament sempre pinta edificis que després acaben desapareixent. L' obra ha quedat dipositada en companyia dels restants fons que l' Associació Cultural Amics de Vinaròs té en el seu local social i per la contemplació de tots els vinarossencs.

El quadre es pot veure a la seu social.

El president de l'Associació Cultural, José Luis Pasqual va rebre en nom de l'Associació Cultural Amics de Vinaròs el quadre de tan il·lustre pintor a qui des d'aquí testimoniem en nom de tots els associats el nostre reconeixement.

EEXPOSICIÓ DE FÒSSILS

Del 8 d'abril al 7 de maig de l'any passat, Amics de Vinaròs, va mostrar en la seua Seu Social una exposició de fòssils. Es tractava de restes trobades al Puig de l'Ermita de Vinaròs i a diverses localitats de les comarques del Maestrat i els Ports. Els fòssils pertanyien a la col·lecció de Manuel Domingo García.

Abans de la inauguració es va realitzar una conferència i col·loqui al voltant del món de la paleontologia d'una manera participativa i rigorosa. L'acte va tenir lloc a la Unió de Mutuas de Vinaròs, entitat col·laboradora amb l'Associació Cultural "Amics de Vinaròs".

Manuel García Sanz es considerat com un paleontòleg autodidacta i reconegut especialista en dinosaures-fòssils. Les seues troballes han contribuït notablement en els treballs dels investigadors i professionals.

Ha visitat els jaciments de Galve (Teruel) i Los Hoyos (Conca). També manté contacte amb els centres de paleontología més importants d'Espanya. Part de les seues troballes es troben a museus com el Museu Paleontològic de Sabadell o el Museu de Paleontología J. Cano Corner de Sant Mateu.

L'exposició estava dividida en tres apartats clarament diferenciats a través de tres vitrines. Per una part hi havia una mostra de fòssils, que Manuel García havia

Visita d'un centre escolar a l'exposició.

trobat a la Serra del Puig durant estos últims anys. Un altre apartat comptava amb fòssils de tot el Maestrat. La mostra es completava amb una col·lecció de fòssils de tot el món.

Amb aquesta exposició es va pretendre apropar al visitant d'una manera actual i dinàmica al apassionat món de la paleontologia.

SOPAR DE LLUNA PLENA

Al mes de setembre, membres de l'Associació Cultural "Amics de Vinaròs" van celebrar un sopar de Pleniluni. L'event es va realitzar a un conegut restaurant prop de l'ermita de Vinaròs. L'ambient va ser distentit i relaxat. Tots varen disfrutar de les energies de la lluna quan es troba en la seua màxima plenitud. La poetessa Encarna Fontanet va escriure i recitar una poesia per l'ocasió. Els seus versos van estar dedicats a la naturalesa que envolta la pròpia ermita del Puig i al perill que algun dia deixi d'existir, de manera que els xiquets de Vinaròs ja no puguin contemplar-la més.

Amb estos bons propòsits i l'espiritu carregat d'energia lunar, els membres de l'associació van passar una vetllada entranyable de germanor.

La gent va gaudir una bona vetllada.

EXCURSIÓ AL FORCALL

Al mes de juliol, l'Associació Cultural "Amics de Vinaròs", va realitzar la tradicional excursió de tots els anys. El lloc elegit va ser la població del Forcall. El grup va comptar amb un guia excepcional, Mossen Marcos nascut a la població. Durant l'estada visitaren l'Ajuntament i el Palau dels Osset-Miró del segle XVII.

Destacar sobretot la visita al "Museu de la Garlopa", amb una excepcional col·lecció etnològica particular, propietat de Florencio Ortí Querol, qui va fer una petita demostració de com és filava antigament amb utensilis originaris.

Dir que el museu conté una formidable representació de tota mena de professions amb les seues eines corresponents. Tots els membres es quedaren admirats de la gran quantitat de menudets objectes que penjaven en les parets. Com a record, el propietari va obsequiar a l'ACAV d'una monografia inèdita i una mostra de cànem.

Una altra visita molt especial va ser l'Església Parroquial de l'Assumpció, pintada i decorada per Juan Català i José Moles fa més de 30 anys. La visita va incloure una pujada al campanar, on més d'un va fer de campaner.

Ja per a finalitzar, el grup va degustar la gastronomia tradicional, com ara l'exquisit i saborós cap de corder típic de la zona.

Membres de l'Associació al Forcall.

Interior museu de la "Garlopa".

"Vendedor de naranjas".

Puig Roda

El pintor més humil

PER Redacció

“La primera lección”.

Per què un pintor en la cresta de la seua carrera decideix abandonar-ho tot i tornar als seus arrels?

Puig Roda va ser el pintor del Maestrat més internacional. Les seues obres es van contemplar a Europa i Sudamèrica.

La solitud i potser la seua forma senzilla de veure la vida, feren que renunciés a les vanitats i l'esplendor de l'art per refugiar-se en la tranquil·litat d'un poble com Vinaròs.

Ningú sap el motiu d'aquesta decisió.

Aquest és el seu misteri i també la seua grandesa.

L'Associació Cultural “Amics de Vinaròs” va organitzar una exposició i col·loqui en el seu honor.

“Tocando la Guitarra”.

“Recogiendo flores”.

Mentre altres aquarel·listes dibuixaven paisatges, ell en canvi representava fotografies sensacionals de la gent, escenes costumistes amb un gran realisme tant en l'oli com en l'aquarel·la.

Unes magnífiques pintures que van ser exposades durant el mes de juny a la seu de l'Associació Cultural “Amics de Vinaròs”.

Fa anys que no es feia a Vinaròs una exposició monogràfica de Gabriel Puig Roda.

L'obra del pintor de Tírig es podia disfrutar de nou a la localitat.

A més de l'exposició, es va realitzar un interessant col·loqui i homenatge a Puig Roda en la sala de Unión de Mutuas. La taula col·loqui estava formada per estudiosos i especialistes en el tema, com el volgut i desaparegut Juan Antonio Gómez Sanjuan i l'expert en l'obra de Puig Roda Alfredo Viciano.

L'acte va comptar amb la presència de la filla del pintor Laura Puig-Roda de 96 anys, a la qual se li va fer entrega d'un ram de flors i d'un obsequi, l'alcalde de Tírig, Avel·lí Roca i Javier Balada, alcalde de Vinaròs. Ester Forner va fer de mestra de cerimònia. El president José Luis Pascual va presidir la taula on també estava present José Luis Serrano, Director de Comunicació de “Unión de Mutuas”.

Col·loqui sobre l'obra de Puig Roda

Si hi ha una persona que coneix en profunditat l'obra d'aquest genial pintor és Alfredo Viciano, un enginyer i amic de la família de l'artista, que ha recorregut les subhastes de Londres i Madrid a la recerca d'aquarel·les de Puig Roda. Va ser ell qui va començar el debat, el qual després dels corresponents parlaments dels experts, va derivar en un apassionat i controvertit

col·loqui on els convidats mostraren clares divergències envers la figura del pintor.

Darrere d'aquest gran aquarel·lista i excel·lent dibuixant hi havia un home senzill i treballador que va optar per allunyar-se de la dinàmica artística i bohèmia que li oferia una ciutat estimulant i prometedora com Roma, bressol dels millors artistes del moment.

Viciano manifestà que Puig Roda “era tan bon com un Benlliure, encara que no era tant conegut”. Va plasmar com ningú escenes i ambients quotidians del seu temps, com les dones del segle passat reunides en el safareig amb el típic vestit de llauradora de l'època, cada detall, cada plec de la roba és d'un realisme sublim.

D'altra banda Gómez Sanjuan va dir que Puig Roda era un home tancat, que va anclar-se en el tipisme rural.

El president de l'Associació José Luis Pascual; l'expert en Puig Roda, Alfredo Viciano; l'historiador José A. Gómez Sanjuan, i el representant de la Unió de Mutua, José Luis Serrano.

L'alcalde de Tírig lliura a Laura Puig Roda un obsequi.

La filla del pintor Laura Puig, amb socis de l'associació.

Perspectiva de l'exposició de Puig Roda a la seu de "Amics de Vinaròs".

"es va fer a ell mateix, fidel al seu estil, sense gaires influències".

A partir d'ahí la pregunta és: Va estancar-se Puig-Roda al quedar-se a Vinaròs en lloc de progressar com artista en Roma?. Segons Viciano, la paraula estancar-se no seria correcta, més bé va arribar a un cert conformisme quant a la pintura, decidint dedicar-se més a la família.

Per què després de viure 11 anys a Roma, sent un pintor admirat i reconegut, opta per la tranquil·litat i el refugi de Vinaròs?. Una opció vital contrària al seu coetani Fortuny que va perseguir la fama comercial a Madrid.

Aquesta va ser la qüestió que més interès va alçar en el debat fins i totes prolongà en el posterior sopar que va tenir lloc a continuació. Algú va apuntar que potser a Puig Roda li va passar alguna cosa greu que mai sabrem.

Altres senyalen que Puig Roda es va traslladar a Vinaròs per buscar la llum

del mediterrani que li faltava en les seues aquarel·les. Segons Viciano, el pintor pintava escenes sense cel "perque la majoria eren retractes en l'interior i per tant la lluminositat no es reflectia".

Una possible resposta que entra din-

de temps en solitud. Arribà un moment en què vol estar tranquil perquè va lluitar per arribar a una posició que per a un xiuet de Tírig era prou alta. En el temps va pensar que era el moment de retrobar-se amb les seues arrels.

Darrere d'aquest gran aquarel·lista i excel·lent dibuixant hi havia un home senzill i treballador que va optar per allunyar-se de la dinàmica artística i bohèmia que li oferia una ciutat estimulant i prometedora com Roma

tre dels paràmetres de la coherència hauria de buscar-la en les seues circumstàncies personals. Com diu Viciano "Puig-Roda se'n va anar de casa als 14 o 15 anys i a penes va fer vida íntima a casa." Aquella persona va passar molt

Siga com siga, la gran troballa d'este pintor va ser la seua humilitat que contrasta amb la vanitat que s'espera sempre d'un artista. Aquest va ser el gran descobriment en la seua obra i també la seua grandesa com a esser humà.

TRETS AUTOBIOGRÀFICS

Va nàixer a Tírig a l'any 1865. Ja des de molt menut va mostrar inclinació per les arts. Als 15 anys, el seu mestre va aconseguir que la Diputació de Castelló el recolzés en la seua tasca de mecenatge. Més tard va aconseguir una beca, que en eixe moment era de 1000 pts a l'any per estudiar a l'acadèmia de Sant Carles a València fins al 1885.

Posteriorment marxa a Madrid on perfecciona el seu art a l'escola de la Real Acadèmia de San Fernando. A l'any 1899 marxa a Roma becat per 3000 pts a l'any. A Itàlia va romandre 11 anys i va ser allí on es va formar com artista, especialitzant-se a part de l'oli en aquarel·la. Puig Roda pintava per contracte un quadre anual. Eren peses de 2x1.5 metres que li permetien viure bé econòmicament. La pintura que Puig Roda va crear en Roma, la venien els marxants per tota Europa. A eixa època pertany el quadre "La expulsión de los Moriscos", de 5.5x3.5 metres. Va tardar dos anys en pintar-lo i avui el podem veure al museu de Castelló per donació de la seva família. Les seues obres s'exportaren també a Sudamèrica, sobretot a l'Argentina, ja que molts espanyols a l'emigrar a Amèrica volien pintures representatives de la seua terra, fins que el país va entrar en crisi, aleshores gran part de l'obra va retornar a Espanya.

Després de la seues estades en Roma, Puig Roda va traslladar-se a Espanya de nou, en concret a Barcelona, on es va instal·lar al carrer Escudellers i des d'ahí continuà treballant fins que va decidir venir a Vinaròs.

Alfredo Viciana, diu que no volia viure a Tírig perquè era un poble molt xicotet, però si a Vinaròs on a més passava el ferrocarril i podia enviar les seues obres a l'estrange.

A la nostra ciutat es va instal·lar a la Raval de Càlig i va contraure matrimoni amb una dona de Tírig que vivia a Benassal.

Segons Alfredo Viciana, Puig Roda era molt popular aquí. La gent el coneixia sobretot perquè feia molts retrats en aquarel·la i pintava persones majors.

"Mujer cosiendo".

El pare de Puig-Roda, Pascual Puig i Concepció Roda.

“El tipo del Maestrazgo”.

“Esperando la pesca”.

“Haciendo bolillos”.

“Jugando a cartas”.

“Floristas valencianas”.

“Dama con mantilla”.

Maria Conesa

Una dona amb caràcter

PER Redacció

Fa 20 anys no la coneixia ningú a Vinaròs. Un bon dia algú va investigar i tirant de la corda es va descobrir el nom d'una de les artistes més famoses de Mèxic: Maria Conesa, nascuda a Vinaròs a l'any 1893. Va triomfar com a cupletista als millors teatres de Mèxic. Dona de gran caràcter i personalitat, va tenir l'atreviment de desafiar a homes tant poderosos com Pancho Vila. Però no es va conformar en ser “l'artista més sensual del món”. Va reivindicar el seu paper de dona lliure i es va involucrar en els problemes socials de l'època. La seua vida és un relat apassionant.

Tot començà a l'any 1978. Sorpresivament a l'Ajuntament de Vinaròs, es va rebre un donatiu de 153.000 pts. per a les escoles de Vinaròs. Després es va saber que també Sant Mateu, poble del seu pare, havia rebut una quantitat semblant. La persona que donava els diners amb herència era María Conesa. En eixe moment quasi bé ningú sabia res d'aquesta senyora. El polític i regidor de l'Ajuntament, José Palacios Bover, va començar a tirar del fil, iniciant una búsqueda per arxius i biblioteques fins que va trobar l'únic llibre que parlava d'ella. Així va començar el seu parlament el Senyor José Palacios Bover, el dia de la presentació de l'exposició "Maria Conesa, la nostra artista més universal" en la seu de l'Associació Amics de Vinaròs. Del 21 al 17 de novembre, fotografies d'aquesta artista juntament amb pannells informatius sobre la vida i obra varen ser exposats en el local. L'objectiu principal: donar a conèixer la figura d'una dona quasibé desconeguda que va triomfar en el món de "les candideses" fa dos segles a Mèxic. Tal com va dir el mateix president de l'associació José Luis Pascual "la vida d'un poble la conformen persones grans i humils que escampen el nom de Vinaròs arreu del món".

Salvada pel destí

El seu nom vertader era Dorotea Conesa Redó. Va nàixer a Vinaròs un 9 d'abril de 1893. La seua biografia explica que va viure al nº1 del carrer de Santa Bárbara (carrer del Poll). Es família dels Macip de Vinaròs i de l'antiga sabateria Redó.

De la mà de la seua mare, s'inicia en el mon del ball juntament amb la seua germana Teresa, debutant en Barcelona a l'edat de 8 anys en la companyia "Aurora Infantil" de José Jiménez. Amb aquesta companyia viatjà per Madrid, París, Barcelona i Nova York. La primera punyalada que li va donar el destí va ser a Barcelona. Ella i la seua germana treballaven en "l'Eden Concert", juntament amb la Zarina, una de les artistes famoses del moment. Aquesta, instigada pels zels, va encarregar matar-les a les dos amb una ganivetada. La germana Teresa va morir, Maria Conesa es va salvar pels pèls.

L'artista millor pagada

Després d'aquest tràgic accident, el pare se la va emportar a Cuba sense que ho sapigués la seua mare. D'allí es traslladà a Mèxic on va viure el seu màxim esplendor amb artistes com Maria Felix la qual, segons diu una anècdota, li va emprar les joies a Maria Conesa i no li les va tornar més. Conta la seua biografia que si a Imperio Argentina li pagaven 1.200 pts,

Va comptar entre els seus admiradors els més destacats membres de la revolució tant d'un bàndol com de l'altre, com Pancho Vila, Porfirio Díaz, President de la República i Obregón Carranza entre altres. Tots la varen respectar com artista.

A l'oficina d' Immigració dels Estats Units, li van posar reserves per entrar al país. Un coronel americà li va proposar matrimoni per solucionar-ho. Diuen que Maria Conesa li va respondre: "Yo no entro como coronela, cuando en México he sido generala", fent referència al matrimoni que va contraure amb un general de Mèxic. A l'any 1971 va vindre a Vinaròs i va actuar al Cine Moderno, visitant pobles de la comarca.

ella encara cobrava més. L'èxit que va tenir a l'interpretar l'obra "La gatita blanca" al teatre Azibú de Cuba, li va fer guanyar el sobrenom de "La gatita de Oro". María Conesa es va convertir en l'artista millor pagada de Mèxic.

Dona de gran personalitat

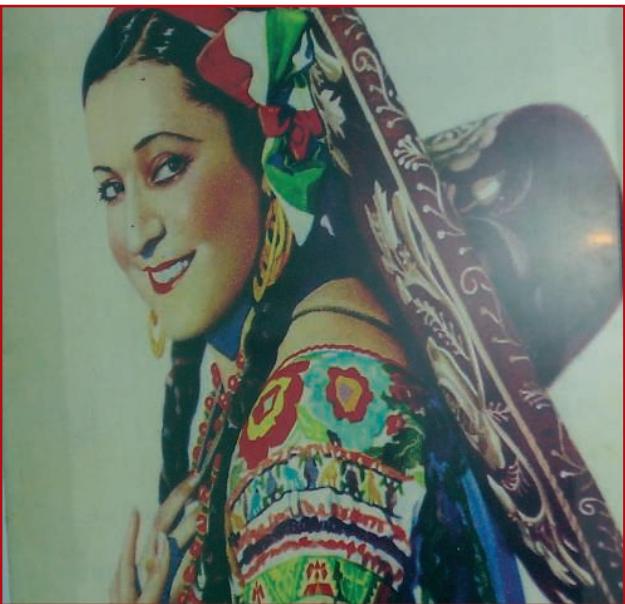
Segons va explicar José M. Palacios, María Conesa no era una dona excesivament guapa ni gran cantant, però tenia fama de ser extremadament sensual. Un detall explica com el "Parenostre" recitat per ella tenia una sensualitat extrema. En una ocasió va aparéixer al teatre amb un brillant en el queixal, desplegant tot el seu encant i erotisme, davant una cort d'homens que ella sabia manejar amb picardia. Era una època en que imperava el masclisme. Les dones no podien entrar al teatre i sols el fet d'ensenyar el turmell a l'escenari portava en si una gran càrrega d'erotisme. Així és famós un capítol seu que narra com una vegada mentre actuava va tenir el coratge de tallar-li el bigoti a Emilio Zapata. Va comptar entre els seus admiradors als més destacats membres de la revolució tant d'un bàndol com de l'altre, com Pancho Villa, Porfirio Díaz, president de la República, i Obregón Carranza entre altres. Tots la varen respectar com artista.

Però segons explica Palacios, María Conesa no es va quedar sols en el títol d'artista. Els diners que va guanyar els va invertir en causes socials, implicant-se en els problemes de l'època. Va ser sobretot, explica Palacios, una dona reivindicativa, tal com ho explica el fet que en una ocasió, a l'oficina de Inmigració dels Estats Units, li van posar reserves per entrar al pais. Un coronel americà li va proposar matrimoni per solucionar-ho. Diuen que María Conesa li va respondre: "Yo no entro como coronela, cuando en México he sido generala", fent referència al matrimoni que va contraure amb un general de Mèxic.

La seua Obra

A més de les seues actuacions als principals teatres de Mèxic, María Conesa va intervindre en diferents pel·lícules sense massa èxit i va gravar també algun disc.

Entre les seues amistats va comptar amb el músic Agustín Lara, que li va componer una cançó. Va frequentar al torero Rafael Gaona, a Cantinflas o Antoni Quin entre altres. A l'any 1971 va vindre a Vinaròs i va actuar al Cine Moderno, visitant pobles de la comarca. La seua estada va quedar reflectida en un reportatge de Dn. Manuel Foguet on apareix realitzant la treta d'honor en un partit de futbol.

La desgràcia no l'abandonava. El seu nét també va perdre la vida a Mèxic en un accident automobilístic. Diu la seua biografia que Maria Conesa va quedar sola, perdent la major part dels seus recursos. A l'any 1978 va morir a la seua casa de Mèxic D.F. d'un atac de cor.

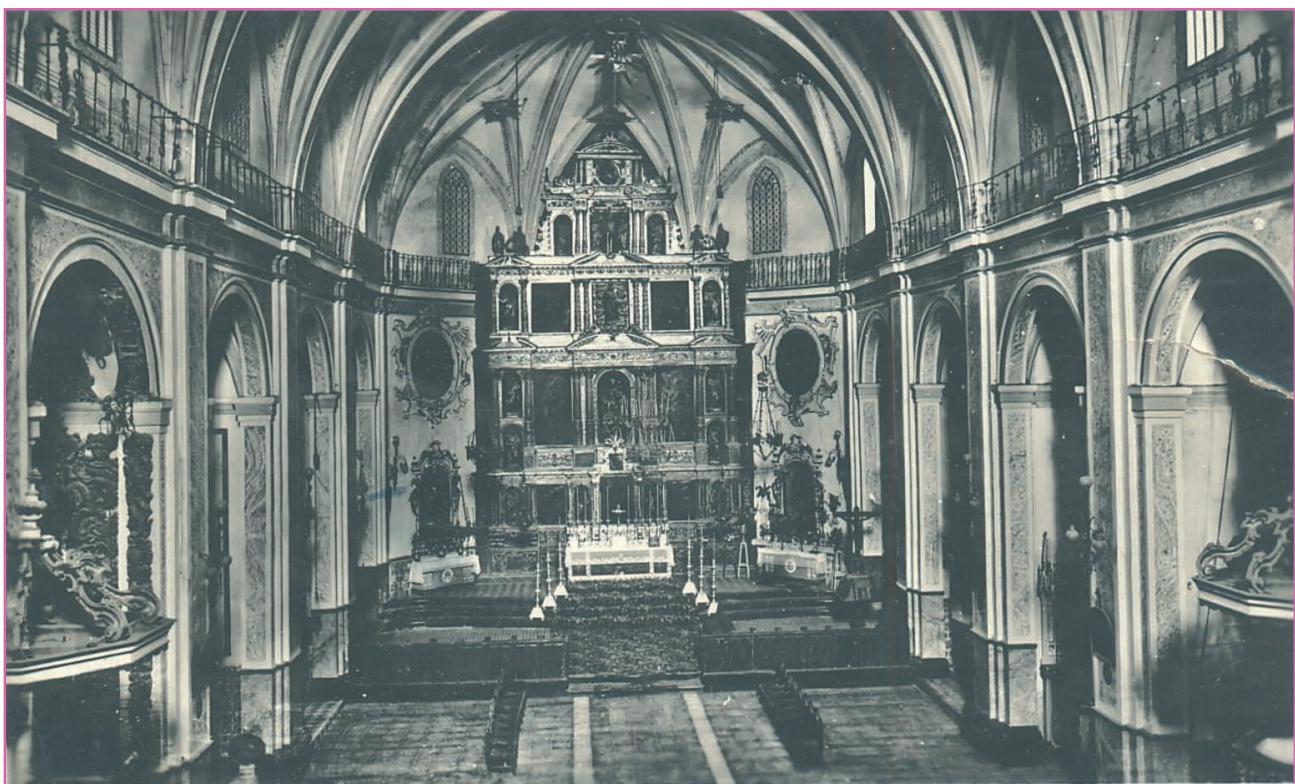
Sense èxit en la seua vida privada

L'èxit professional de María Conesa contrastà amb la poca sort que va tindre en l'aspecte íntim. El seu primer marit, Manuel Sanz, va ser un ric hereu de Mèxic. Una vegada divorciada, s'uneix amb el general José Alvarez de l'Estat Major, el qual segons la seua biografia li va portar molts de maldecaps i disgustos. Tingué un fill que va ser un famós enginier, químic i científic i que va morir d'un atac de cor. La desgràcia no l'abandonava. El seu nét també va perdre la vida a Mèxic en un accident automobilístic. Diu la seua biografia que María Conesa va quedar sola, perdent la major part dels seus recursos. A l'any 1978 va morir a la seua casa de Mèxic D.F. d'un atac cardíac. El seu funeral fou precedit per una escolta de motoristes, enviats pel Departament Federal. El còmic valencià Pepin Salvador que estava actuant per Mèxic, va col·locar una senyera sobre el seu féretre en el soterrament. A la seua mort se'n va recordar sobretot dels seus orígens, fent una donació als pobles d'on provenien Sant Mateu i Vinaròs.

Durant els dies en què s'ha mostrat l'exposició al públic, molts eren els vinarossencs que a l'entrar recordaven alguna cosa llunyana de María Conesa, sobretot la gent major. Més d'una persona va evocar el seu pas per el "cine Moderno" de Vinaròs, altres els venia a la memòria anècdotes o històries que els seus pares els contaren sobre María Conesa. Els més joves, captivats per les fotografies, es quedaven sorpresos de la troballa d'una artista fins ara desconeguda. En general, Vinaròs va redescobrir una figura que sense ser clau i transcendental, va formar part d'allò que s'anomena la intrahistòria dels pobles, a vegades oblidada o menyspreada, formada per personatges anònims que teixeixen la quotidianitat dels pobles, tant imprescindible en la vida de la gent. María Conesa ha quedat per sempre en la retina dels vinarossencs i de tots aquells que l'han coneguda de nou sense saber de la seua existència.

El retablo de la Arciprestal

POR **Ester Forner Caballero**

Su construcción en el siglo XVI es símbolo de la contrarreforma religiosa de la época. Durante la guerra civil, el retablo de la Arciprestal de Vinaròs fue quemado y devastado. Gracias a antiguas fotografías y a otros documentos, se han podido reconstruir los detalles iconográficos de esta obra de arte, un retablo que es sin duda de los más importantes de Castellón.

Al hablar sobre el retablo de Vinaròs, no debemos olvidar otra pieza de incalculable valor. Se trata del retablo que Pere Dorpa realizó para Sant Mateu. Ambos retablos –el de Vinaròs y Sant Mateu– fueron quizás, de los más majestuosos que se construyeron en nuestra comarca en el siglo XVI y un claro ejemplo del arte del retablo levantino. Fueron desmontados y quemados durante la Guerra Civil, pero por fortuna, quedaron registrados fotográficamente, aunque de forma deficiente, si bien gracias a ello y a la información que existe de otras investigaciones anteriores¹ se ha podido reconstruir su programa iconográfico.

La ejecución de estos dos grandes obras en dos poblaciones tan cercanas está íntimamente ligado al espíritu de la Contrarreforma. Desde el segundo tercio del siglo XVI, encontramos un creciente auge de la imaginería popular, unido a un preponderante incremento del culto mariano – como contradicción a la reforma protestante – así fue como se revalorizó el retablo y cobró

un peso decisivo como instrumento propagador de la fe cristiana.

El templo primitivo de la Asunción

Antes de adentrarnos en el comentario del retablo mayor de la arciprestal, sería conveniente detenernos en el templo primitivo que existió en Vinaròs antes de la construcción de la arciprestal. Era una pequeña iglesia de planta basilical y cabecera plana. Esta iglesia fue construida al poco tiempo de instalarse la población cristiana a la población. El paradero de esta construcción, según la documentación encontrada estaba en la calle Cordera, por tanto, seguramente donde hoy está ubicada la farmacia.

Con el tiempo, el templo primitivo fue ornándose. En 1560, abogando por el nuevo lenguaje estilístico se dotó a la iglesia de una portada plateresca, portada que aún conservamos. En las mismas fechas se labró para la cabecera del templo un fastuoso retablo, que es el caso que nos ocupa. Para realizar el encargo, Pere Dorpa trasladó su ta-

ller temporalmente a Vinaròs, en 1566 el retablo estaba terminado. Tal fue la magnitud de la obra, que cuando los vinarocenses construyeron la nueva parroquial, trasladaron el retablo y lo volvieron montar en la nueva iglesia, la cual estuvo terminada en su totalidad en 1597. Esencialmente es lo que hasta hoy se ha pensado: que el retablo mayor se trasladara a la antigua iglesia una vez terminada la cabecera del nuevo templo, ya que la parroquia primitiva estaba en derribo, se almacenaría y armaría posteriormente en su nuevo emplazamiento. Esta posibilidad fue extendida por Borrás Jarque² como la más ajustada a la realidad.

En el año 1625 fue necesario contratar al pintor local Joan Moreno para que dorase, estofase y esgrafiase el retablo del altar mayor, parece ser, que para arreglar los desperfectos que el traslado de una iglesia a otra había ocasionado al majestuoso altar. Se sabe por un documento hallado en el archivo de Tortosa, que en 1625 el obispo de Tortosa concedió a las mujeres de Vinaròs cien días de indulgencia para recaudar

¹ Olucha Montins, F., et al. Sant Mateu en las actas de las terceras jornadas de historia, arte y tradiciones del Maestrazgo, Sant Mateu, C.E.M., 1992, p. 137-145.
Milián Boix M., Inventario Monumental Dertusense, manuscrito inédito, 1933-35, (por cortesía de J.B. Simó). Gómez Acebes, A., El antiguo retablo de la iglesia Arciprestal, Crónica de Vinaròs, 8 de marzo de 1997, p. 33-36.

² Borrás Jarque, J.M., opus cit., p. 88.

Retablo de la iglesia de la Asunción de Vinaròs antes de la guerra, en concreto a principios del siglo XX. Fotografía de la izquierda muestra el interior de la misma iglesia en tiempo de posguerra, principios de años 40. Fotografías cedidas por Joaquín Simó.

fondos a fin de dorar el retablo. Dicho documento dice así:

1625. Diciembre, 18. Vinaròs.

El Obispo de Tortosa, Agustín Espíñola, concede 100 días de indulgencia a las mujeres que se ocupan en recoger limosnas para dorar el retablo mayor.

Archivo de la Catedral de Tortosa. Visitas Pastorales. Tomo 39, fol. 147v.

Item, attés que les dones de dita vila de Vinaròs se ocupen en plegar almoyna per semanes en los forns y altres parts per a daurar lo retaule del cap de l'altar de dita iglésia, alabant sa Senyoria Ilustrísima tan sancta obra, los concedeix cent dies de indulgència a les que seran semaneres cada setmana que ho seran.-

El autor y el programa iconográfico

Respecto a la autoría no cabe duda que el ejecutor fue Pere Dorpa. Maestro carpintero valenciano. El encargo de finalizar el retablo de Sant Mateu le otorgó mayor prestigio y los vinaroccenses le llamaron para realizar el altar mayor de su iglesia.

El altar mayor de Vinaròs, era un retablo renacentista, de considerables dimensiones y compartimentado en calles que definen una serie de casas, la central marcada de manera más visible a modo de hornacina. Su estructura era de tres cuerpos de orden clásico y con remate superior, lo que se denomina el ático. Verticalmente apreciamos cinco calles correspondientes a cada cuerpo, las cuales aparecían decoradas con imágenes escultóricas en los extremos y en el centro y con lienzos referentes a la advocación, en este caso concreto de la Asunción. Como se puede apreciar, este retablo bebe todavía de la herencia gótica, debido a la combina-

ción de pintura y escultura o el empleo de los dorados y la policromía como elemento de emotividad respecto a los fieles. Cabe recalcar la riqueza en la ornamentación y el detalle, así como resulta admirable la proporción armónica entre la unidad del concepto y las distintas partes del retablo.

En cuanto a su análisis iconográfico, siguiendo las observaciones de Borrás Jarque, procedemos a una descripción detallada del retablo. En la columnata central contenía, de abajo hacia arriba: el Sagrario, la Virgen como cabeza del altar, la Asunción, Jesús en la cruz, y el Padre Eterno con el Espíritu Santo. Todas estas figuras, de distintas dimensiones, eran algunas de talla y otras de alto relieve, con sus correspondientes hornacinas encuadradas en columnillas. A uno y otra lado de la Asunción, en el primer cuerpo, se hallaban los lienzos de la Resurrección y la Ascensión del Señor. En el segundo cuerpo, los de la Venida del Espíritu Santo y la Muerte de la Virgen María. Doce capillas pequeñas de los Santos Apóstoles de talla. En los extremos, otros seis lienzos, a tres por banda, y en el banco dos lienzos más. Arriba del todo se hallaban las esculturas de cuatro doctores de la Iglesia, dos por cada lado.

Siguiendo las anotaciones de Milián Boix³, éste nos indica lo siguiente respecto a sus observaciones sobre el retablo:

Es de estilo plateresco, de 1566. Forma arquitectónica del retablo como los del Renacimiento; consta de bancal o zocalada, cuerpos superpuestos e intercolumnios y polsera. Lo mejor del retablo es el brancal, trabajo documentado del artista escultor Pedro Dorpa (la documentación véase en el apartado; objetos móviles, custodia

Imagen del retablo de la Iglesia de San Mateo.

procesional de este mismo pueblo); de su mano son las esculturas del mismo. Lo policromó Juan Moreno. Mér.art. Ext

Si seguimos a Sarthou Carreres⁴, sabremos incluso el número de retablos que la arciprestal de Vinaròs tenía en 1918. Existían un total de treinta y ocho altares de distintas dimensiones distribuidos entre las capillas del templo. Cita textual de Sarthou:

El altar mayor del presbiterio es un buen retablo de grandes dimensiones, de forma antigua, madera labrada, con numerosas esculturas, y siendo Juan Moreno el autor del dorado, estofado y esgrafiado. Existen otros veintiséis altares grandes y doce pequeños dentro del templo.

Obviamente, el retablo del presbiterio de la arciprestal de Vinaròs no pasó desapercibido para los eruditos de la época. Constituía, como ya hemos apuntado, uno de los ejemplares escultóricos de altar más importantes no solo de la comarca del Maestrazgo sino también de la provincia de Castellón.

³ Milián Boix M., Inventario Monumental Dertusense, manuscrito inédito, 1933-35, (por cortesía de J.B. Simó), p. 362.

⁴ Sarthou Carreres C., Geografía general del Reino de Valencia, Reedición Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón, Castellón, 1989, p. 953.

La guerra de sucesión en Vinaròs

POR **Carlos Catalán Font**

Durante el siglo XVIII se produjeron acontecimientos en la historia que influyeron notablemente en la vida y los pueblos del Maestrazgo: una guerra de sucesión que marcaría para siempre el destino político de estas tierras. Paralelamente la invasión marítima de piratas y berberiscos transformarían la vida económica de los pueblos costeros y sus gentes.

La imagen que ofrecía España en las postrimerías del Seiscientos era la de un reino en bancarrota que sobrevivía gracias a la inmensa herencia del siglo XVI y a la ficticia grandeza de la cultura del Barroco. Los gobernantes tuvieron muy poca o nula visión política con pactos y alianzas internacionales nada convenientes, además de no contar con un solvente programa de gobierno. Las necesidades desbordaban con mucho los recursos, cuya obtención se realizaba a través de un sistema caótico y poco eficaz económicamente por culpa de una pésima administración; junto a ello existía la agravante del escaso poblamiento del país.

dientes, cada una con sus propios objetivos y con diferentes motivaciones económicas y políticas, cuya única participación común era el monarca (la monarquía de los Austrias se había basado en una fórmula de gobierno descentralizado). En el reino de Castilla y en los de Aragón, cada uno tenía su propio Consejo, además de un aparato legislativo autóctono, un particular sistema de gobierno, así como diferente sistema monetario y tributario.

Los conflictos a principios del siglo XVIII

El 1 de noviembre de 1700 fallece Carlos II, extinguéndose con él la dinastía austriaca que había reinado

lona para recibir a su esposa, la princesa Luisa Gabriela de Saboya. A su paso por Zaragoza se detuvo para jurar, en la Seo de esta ciudad, los fueros de Aragón. También los catalanes convocaron Cortes para que Felipe V jurase el respeto de sus fueros.

Al principio, los territorios de la Corona de Aragón admitieron a Felipe como nuevo rey, aunque la tensión en las relaciones fue la nota dominante pues la persistencia y arraigo que tenía en estas tierras la idea de la monarquía pactada, unido al rencor que inspiraban los franceses, recientes invasores de parte del Principado (1689-1697), daría lugar a un sentimiento de desconfianza mutuo que acabaría por decantar la balanza a favor del Archiduque de Austria, pretendiente al trono de España. Este paso sería definitivo en 1705 ante el estímulo que supuso la presencia de una poderosa fuerza militar aliada (Inglaterra, Austria y Holanda); pero su objetivo último no era una separación política del resto de España, sino la reconstrucción de la monarquía española de acuerdo con el modelo protofederal de la Corona de Aragón. La burguesía y clases populares, sería el sector de gente que apoyaría a Felipe V en Castilla, y a Carlos III en los países de la Corona de Aragón, aunque en éstos, al principio, su vinculación al austriaco no fue tan decidida como la de los castellanos al francés.

En el Reino de Valencia, frente al mayoritario apoyo que las clases populares urbanas, bajo clero y campesinos -especialmente los de pueblos de señorío- ofrecieron al partido del archiduque, gran parte de la nobleza simpatizó con el bando de los Borbones. Así mientras algunos identificarían al austriaco como el paladín de sus reivindicaciones antiseñoriales, otros se basarían en la sospecha del recorte

Se formaron entonces dos grupos sociales enfrentados con apelativos diferentes: los botiflers, constituido por aquellos que se adhirieron a la causa felipista y los maulets, que eran los que tomaron partido en el bando austracista. En Vinaròs los botiflers y los maulets estaban muy igualados numéricamente, aunque en un principio la Villa se mantuvo fiel a Felipe V.

Para entonces, las potencias europeas se hallaban divididas en dos bloques que se disputaban una serie de intereses territoriales, políticos y económicos a costa de España, buscando sacar la mejor tajada a la muerte de Carlos II y beneficiarse de un posible desmembramiento de los territorios hispánicos, procurándose al mismo tiempo ventajas de la apertura del monopolio de su comercio americano.

Respecto a la geografía peninsular, uno de sus aspectos característicos era la existencia de dos Coronas indepen-

en España doscientos años. Según el último testamento de aquel rey, nombraba heredero a Felipe de Anjou, por lo que el Borbón se hizo cargo de la corona. A comienzos de 1701 cruzó la frontera española acompañado de un numeroso séquito que tenía como misión el asesoramiento del francés y que desplazaría rápidamente a los castellanos, intensificándose el proceso de centralización y refuerzo estatal frente a los viejos poderes aristocráticos de base local (los grandes). En el otoño de 1701 el nuevo monarca acudió a Barce-

de los derechos forales que se temían por parte del monarca francés. Se formaron entonces dos grupos sociales enfrentados con apelativos diferentes: los botiflers, constituido por aquellos que se adhirieron a la causa felipista y los maulets, que eran los que tomaron partido en el bando austriaco.

La situación en el Maestrat y Els Ports

En Vinaròs los botiflers y los maulets estaban muy igualados numéricamente, aunque en un principio la Villa se mantuvo fiel a Felipe V. En el acta de la sesión municipal celebrada el 27 de septiembre de 1705, se lee: "en vista dels enemichs que amenassen, se procurará previnguen les muralles de pedres y de armes; portals y tot quant convinga a la defensa, custodia y guarda de la vila y de nostre rey y senyor Felip V".

Pero a finales de 1705, ante la inminente llegada de tropas del Archiduque (formadas por ingleses, alemanes y miquelets) que provenientes de Tortosa se acercaban al Maestrat, el magistrado de la Real Audiencia y el gobernador de Sant Mateu que habían sido enviados desde Valencia para reforzar la posición del Borbón en Vinaròs, abandonaron la Villa, la cual se reorganizó sin esas autoridades, no siendo obstáculo para que el 7 de octubre de 1705 los partidarios del pretendiente Carlos se apoderasen de la población sin encontrar ninguna resistencia. Mientras tanto, los pueblos vecinos de Benicarló y Peñíscola, continuaban estando bajo el mando de los felipistas. Vinaròs pasaría por serias vicisitudes a causa de la guerra, entre ellas la carencia de alimentos, sobre todo de trigo. El 22 de noviembre de 1705 la ciudad de Tortosa envió a la población un considerable convoy de víveres ("tocó a una arroba por casa,

y aún sobró", relata Joan M. Borràs Jarque). A fines de ese mismo año los aliados se apoderaron de Sant Mateu y de Benicarló. Aún seguían resistiendo Peñíscola y Morella, aunque esta última capitularía en agosto de 1706. Pero en abril de 1707 se inicia el declive del austriaco, el ejército aliado es derrotado en Almansa y Felipe V reconquista los reinos de Valencia y Aragón. El 19 de mayo de 1707 el duque de Berwick entra en Vinaròs. Se inicia el asedio de Tortosa, y desde Ulldecona el marqués de Revilla, como escarmiento por haber simpatizado con el archiduque, exige a la villa de Vinaròs cuatrocientas raciones de pan y dos borregos por día para sus tropas.

Los "Miquelets"

En agosto de 1705 el archiduque Carlos desembarcó en Barcelona, desde donde comenzó a ejercer como monarca efectivo. Durante ese mismo verano la armada anglo-holandesa recorrió la costa valenciana. El Archiduque arribó a Altea y los pueblos de la ribera del Xúquer le aclamaron como rey, pasó luego a Denia y fortificó sus muros. Ante la proximidad del austriaco, los jurados (regidores) de la ciudad de Valencia capitularon a últimos de diciembre de 1705 y entregaron la plaza al general Basset.

Por entonces se formaron en Cataluña numerosas partidas de voluntarios al servicio de Carlos III, els miquelets, los cuales practicaban la lucha de guerrillas o servían de refuerzo a las tropas. Ya se ha comentado que, junto a soldados regulares, algunas compañías de miquelets pasaron el Ebro y se apoderaron de Vinaròs en octubre de 1705. Recorrieron luego los pueblos del Maestrat, aumentando sus filas con más voluntarios provenientes de los territorios comprendidos entre Teruel y Castellón.

Carlos II

El rey Borbón, Carlos III

Dos monarquías, dos formas de gobernar diferentes.

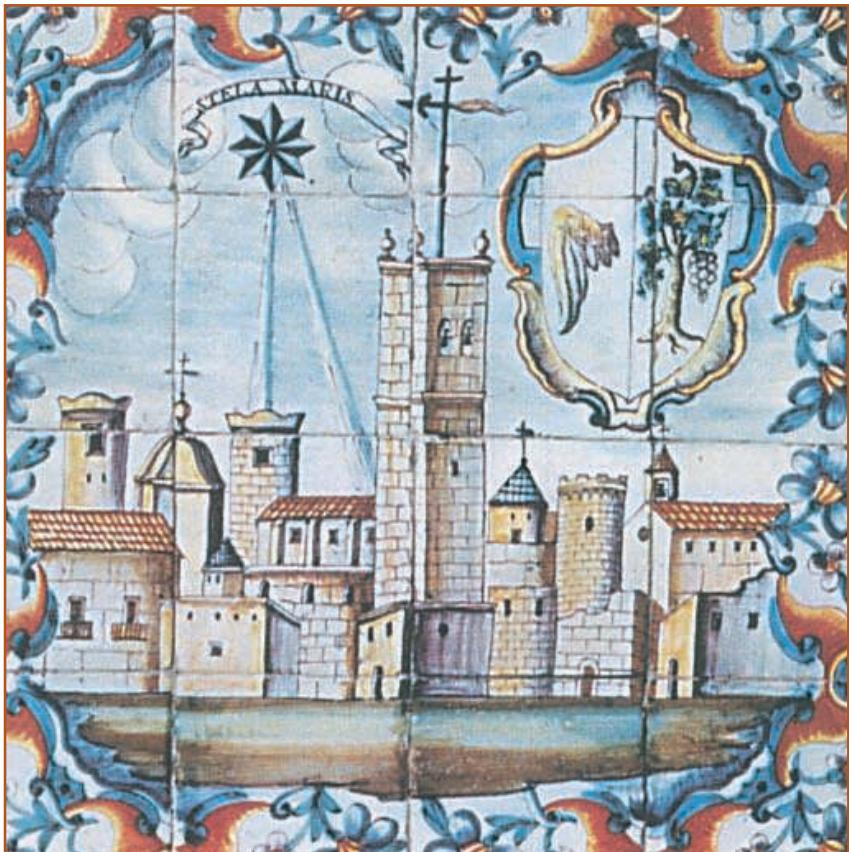
La monarquía de los Austrias se basaba en un gobierno descentralizado mientras que los Borbones impusieron un fuerte centralismo

Según nos relata José Segura Barreda, las tropas de migueletes entraron en la Tinença de Benifassà, fortificaron Bel, Ballestar y Castell de Cabres, y desde allí hacían incursiones sobre objetivos borbónicos de la zona del Bajo Aragón y comarcas del Maestrat y Els Ports. A algunos pelotones de migueletes se les juntó gente forajida, cuyas cuadrillas vagaban por el territorio infundiendo temor e inseguridad en aquellos lugares. Al comenzar el año 1706 el general inglés Johnes, con sus tropas aliadas y batallones de voluntarios, desde su base en Tortosa, recorría el Maestrat y montañas de Aragón, igual que el conde de las Torres, jefe de las tropas del Borbón; las acciones de ambos hicieron que fuese el pueblo llano de estas comarcas el que más sufriese las consecuencias de la guerra. Este último militar, después de abandonar el sitio de San Mateo, que resistió socorrida por el general Johnes y por compañías y artillería vinarocense, se dirigió con sus tropas hacia el Millars, saqueando e incendiando Vila-real. En el Archivo Municipal de Vinaròs todavía existen noticias, de fecha tardía, tratando sobre la actividad de algunos grupos de miguelets; pues en un escrito datado en Valencia el 7 de octubre de 1719, y dirigido al Ayuntamiento de Vinaròs, se lee: "en precaución del trasiego e insultos que deben recelarse de los Micaletes".

La batalla de Almansa

En marzo de 1706, las tropas de Felipe V llegaron hasta las puertas de Barcelona intentando su bloqueo. Pero la ciudad fue abastecida por mar mediante fragatas de Mataró, Sitges, Vilanova y Vinaròs, que conseguían franquear la línea de bajeles franceses, al final el ejército borbónico optó por retirarse.

Tras algunas victorias, Carlos III entra en Madrid en julio de 1706, pero

Representación de Vinaròs en cerámica valenciana del siglo XVIII del arrimadero del presbiterio de la Ermita de Nª Sra. de la Misericordia y San Sebastián.

rápidamente marcha hacia Zaragoza, allí le rinden homenaje; más tarde, en el mes de agosto, se dirigió hacia Valencia, donde juró los Fueros, permaneciendo unos seis meses y regresando el 7 de marzo de 1707 a Barcelona. La causa del Archiduque parecía estar ganada en la Corona de Aragón, pues solamente quedaban adictas al Borbón tres plazas,

una en cada reino: Peñíscola en Valencia, Roses en Cataluña y Jaca en Aragón. Pero el curso de la guerra cambió y, a fines de 1706, el sur del Reino de Valencia (Cartagena, Oriola, Elx) claudicaba frente a las tropas de Felipe V. El 25 de abril de 1707, en las cercanías de la población albacetense de Almansa, las tropas de Felipe V, compuestas por franceses y castellanos, bajo el mando del duque de Berwick, derrotaban a un ejército que en su mayoría estaba integrado por ingleses, portugueses, holan-

deses y alemanes, mandados por lord Galloway. Consecuencia inmediata fue que el control del reino de Valencia y la mayor parte del de Aragón cayeron en poder del Borbón, así como las comarcas exteriores de Cataluña (Lleida y su campo, y las tierras de Tortosa).

El final de la guerra

El 8 de mayo de 1707, se rendía la ciudad de Valencia. El 6 de junio, el general D'Asfeld redujo Xàtiva y otras plazas del Xúquer. Poco después, el 26 de noviembre de 1707, capitulaba Morella y en 1708 cayó Tortosa. Pero en 1709, bajo la presión del resto de potencias europeas, Luis XIV decide retirar sus tropas francesas de la Península, dejando a Felipe V solo en un momento crítico, del que el Borbón saldría airoso gracias a sus partidarios y la lealtad de los castellanos. El 27 de

julio de 1710, los aliados consiguieron la victoria de Almenar (Lleida), y el 21 de agosto Carlos entraba de nuevo triunfante en Zaragoza y recobraría Aragón (fugazmente también volvería a pisar Madrid).

El gobierno de Carlos III, que se hallaba en Barcelona, estaba resuelto a recuperar Valencia, para lo que nombró virrey al conde de Zabala, el cual con un numeroso ejército, ministros y empleados, atravesó el Ebro para dirigirse a la capital. Al llegar a Vinaròs, en octubre de 1710, el virrey entró sin encontrar resistencia y sin tomar represalias sobre sus habitantes; una vez allí decidió emprender la táctica de avanzar hacia la plaza de Morella.

Ante el giro de la situación el rey francés, envió de nuevo algunos refuerzos a España, los cuales, mandados por el duque de Vendôme colaboraron en las victorias de Brihuega y Villaviciosa, a primeros de diciembre de 1710, conduciendo otra vez a Felipe V hasta Madrid. Las derrotas sufridas por los anglo-austriacos trajeron como consecuencia la pérdida definitiva de Aragón. En febrero de 1711 las tropas mandadas por Vendôme se asentaron en Cervera (Lleida), mientras que por el norte otro ejército consiguió la rendición de Gerona y ocupó la Plana de Vic. Las tropas del archiduque también se retiraron de Vinaròs en febrero de 1711, y como represalia a los maulets de la localidad se les confiscaron sus propiedades. Casualmente, el día 11 de junio de 1712, el duque de Vendôme moría en la misma villa de Vinaròs (supuestamente a causa de una indigestión).

Una vez concluida la guerra en el Reino de Valencia y reducida al Principado, se publicó un indulto general, aunque algunos fueron juzgados militarmente con resultado de condenas a trabajos forzados en obras públicas. Los catala-

nes siguieron resistiendo desde el triángulo formado por Igualada, Barcelona y Tarragona. Pero el nuevo panorama europeo hizo cambiar los intereses de Inglaterra y de otras potencias aliadas. En 1711 el archiduque abandona Barcelona para asumir su papel imperial en Viena; en 1712 se marchaban los ingleses, quienes se concentraron en Menorca; en 1713 los acuerdos alcanzados en Utrecht contemplaban la salida del resto de las tropas imperiales que colabo-

gio de los valencianos que dice “quan el mal ve d’Almansa, a tots alcança”, pues sus resultados provocaron un descontento general, tanto por parte de los vencidos como de los vencedores. Esta situación queda reflejada por el comentario a la ilustración de un hombre desnudo en un grabado de la época: “Carlos Tres i Felip V, m’han deixat ab lo que tinc”. Una canción popular de las comarcas del Maestrazgo decía: “Els botiflers i maulets bé nos feren la tirana;

La supresión de todos los fueros y exenciones iniciaría el proceso de estado centralizado perseguido por la nueva dinastía: “reducir todos mis reinos de España a la uniformidad de unas mismas leyes, usos, costumbres y tribunales”.

raban en la defensa del Principado. Así las cosas, el 11 de septiembre de 1714, el ejército borbónico lanzó el asalto definitivo sobre la ciudad de Barcelona la cual capituló el día 13. Mallorca e Ibiza lo hicieron en julio de 1715.

Repercusiones en la Corona de Aragón

Dos meses después de la batalla de Almansa, Felipe V promulgaría los Decretos de Nueva Planta, por los que se abolían los fueros de Valencia y Aragón y se reducían sus leyes a las de Castilla; era el 29 de junio de 1707. El decreto sanciona: “Considerando haver perdido los reinos de Aragón y Valencia y todos sus habitadores, por la rebelión que cometieron, faltando enteramente al juramento de fidelidad que me hicieron como a su legítimo rey y señor..., doy por abolidos y derogados todos los referidos fueros, privilegios, prácticas y costumbres hasta aquí observadas en los referidos reinos de Aragón y Valencia”. De aquí proviene aquel ada-

uns, esquilitants del tot, i altres, venents-mos la llana”. Todavía, hacia 1713, muchos ayuntamientos de las comarcas del Maestrazgo y Els Ports hubieron de vender sus fincas comunales para hacer frente al pago del cúmulo de deudas originadas por la contienda. Los “Decretos de Nueva Planta” que afectaron a Catalunya fueron publicados en 1716, tras un proceso de elaboración más lento que los sufridos por valencianos (en 1707) y aragoneses (durante 1711), con todo, el grado de intensidad en la aplicación de los Decretos fue muy desigual. La supresión de todos los fueros y exenciones iniciaría el proceso de estado centralizado perseguido por la nueva dinastía: “reducir todos mis reinos de España a la uniformidad de unas mismas leyes, usos, costumbres y tribunales”. Todo ello supuso la quiebra del pactismo político (acuerdo entre el monarca y sus súbditos) como forma histórica de creación del Derecho en el conjunto de la Corona de Aragón y su sustitución por el decisionismo caste-

llano. Aquellos reinos pasaron a regirse por la legislación de Castilla, la lengua castellana vendrá a ser la única oficial y la autoridad de la nueva “provincia” estará formada por el Capitán General y la Real Audiencia. Gracias a la documentación del Archivo Municipal de Vinaròs podemos hacer un seguimiento del proceso, pues en el tomo de “Ma de Consells” (Manual de Comptes de la Vila de Vinaròs), y en la primera anotación correspondiente al día 14 de juny de 1707, ya se exige que sea utilizado el papel sellado, como en Castilla. El 7 de septiembre del mismo año, se recalca que se practiquen y observen las leyes de Castilla, y se recuerda que toda documentación o escrito de carácter oficial o público debe extenderse sobre papel timbrado (el sello indicaba la cantidad que debía pagarse al fisco en concepto de impuesto). El 9 de octubre de 1707, usaba el Ayuntamiento de la Villa el primer pliego de papel sellado y extendía en él la primera acta en lengua castellana.

La imposición lingüística

El castellano suplanta al catalán, e incluso al latín, como lengua oficial en actos y documentos de todo tipo, de los tribunales, de la escuela y de la iglesia. Felipe V dispone que: “...se procure manejosamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos... Pondrá el corregidor el mayor cuidado en introducir la lengua castellana, a cuyo fin dará las providencias más templadas y disimuladas, para que se note el efecto, sin que se note el cuidado”. Se trataba de despojar a la lengua autóctona de toda función social, prohibiendo su uso y enseñanza: “Que en las escuelas de primeras letras y de Gramática no se permitan libros en lengua catalana, escribir ni hablar en ella dentro de las escuelas y que la Doctrina cristiana sea

y la aprendan en castellano”. El año 1716 el obispo de la diócesis de Tarragona, Miguélez de Mendaña, siguiendo órdenes reales, iniciaba el proceso de castellanización en las parroquias pertenecientes a su jurisdicción mandando “que las partidas de bautismos, confirmaciones, matrimonios y entierros se

Vinaròs como puerto autorizado para el comercio “de fuera del Reino” (junto al de Peñíscola, Alicante, Denia y Valencia), de manera que podía exportar e importar toda clase de géneros foráneos, quedando cerrados a ese tipo de tráfico los demás lugares de la costa valenciana. (Recordemos que el Decre-

La actividad comercial de Vinaròs se basaba principalmente en el trasiego de mercancías por vía marítima. Su importancia está corroborada por la Real Orden dada el 5 de diciembre de 1709, en la cual se equipara el fondeadero de Vinaròs como puerto autorizado para el comercio “de fuera del Reino”.

escriban en los Cinco Libros en lengua castellana para maior claridad”. Pero el idioma propio continuará siendo vehículo de expresión y de comunicación del pueblo llano. Será también soporte de unas expresiones culturales populares en el ámbito de la poesía, la canción y el teatro, como rondalles, cançons, versos, romanços, auques, goigs, nadales, corrances, etc. Como decía aquel fraile valenciano, en 1738, la necesidad de hacerse entender obliga a utilizar la lengua del pueblo: “Molts papers hi ha en esta plaça / i són tots molt retumbants; / mes no sé si els llauradors / lo que ells diuen, entendran. / Esta és la causa per què / escric jo hui valencià”.

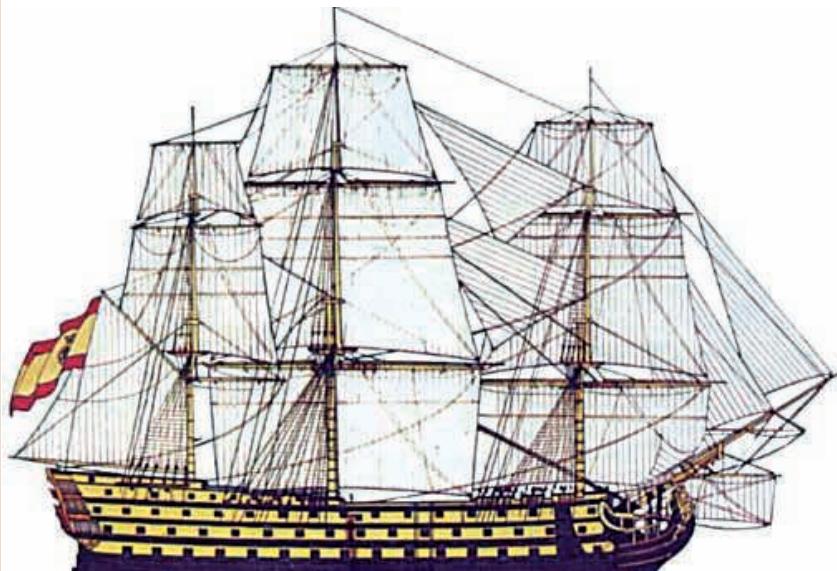
El puerto en la primera época de los Borbones

La actividad comercial de Vinaròs se basaba principalmente en el trasiego de mercancías por vía marítima. Su importancia está corroborada por la Real Orden dada el 5 de Diciembre de 1709, en la cual se equipara el fondeadero de

to de Nueva Planta aboliendo los Furs se promulgó el 29 de junio de 1707).

En sus instalaciones portuarias se desembarcaban: harina, trigo siciliano, atún de las almadrabas sardas y madera de importación para fabricación de toneles. También llegaban, a bordo de pequeñas embarcaciones de cabotaje, tejidos y salazones manufacturados en Cataluña; incluso parte de la producción de las salinas de La Mata era embarcada con destino a Vinaròs para introducirla posteriormente hacia Aragón.

En contrapartida a estas entradas, de sus muelles salían: vino, aguardientes, algarrobas y otras mercaderías. El conjunto se completaba con la construcción naval de sus astilleros (drassanes) unido a la actividad pesquera. En este mismo sentido, hay que decir que el Gremio de Marineros pagó regularmente, desde la implantación del impuesto del equivalente el año 1715, la cuarta parte de la cuota anual asignada a la villa, lo que da idea de su gran importancia dentro del contexto económico de la

Embarcación del siglo XVIII.

población. El 18 de octubre de 1737, Felipe V dividió en tres escuadras el cuerpo de la Armada Naval, señalando los puertos de Cádiz, Ferrol y Cartagena como Departamentos Marítimos, “ya que existiendo en ambas costas (Mediterráneo y Atlántico) puertos seguros, abrigados y capaces de muy numerosas armadas... se aprovechen las ventajas y utilidades fomentando la navegación y el comercio”.

Así pues Vinaròs quedó adscrito al distrito de Cartagena. Para entonces la rada de la población estaba bien provista de almacenes y defendida por un fortín guarnecido de artillería. A partir de esa nueva organización, en los puertos, bahías, costas y playas en que hubiese comandante o gobernador militar, era obligación del capitán o patrón de las embarcaciones que atracasen, el desembarcar y presentarse ante dichas autoridades para facilitar información

sobre el tipo de carga y datos del viaje. Durante el transcurso del siglo XVIII se dieron circunstancias adversas que dificultaron las comunicaciones por mar, llegando incluso a colapsar temporalmente la economía de la población pues dependía en gran parte del tráfico marítimo. Una de las causas fueron las numerosas razzias de embarcaciones de los piratas berberiscos, que mantuvieron en constante inquietud toda la costa de levante. Buscando atajar esa situación de inseguridad, el 24 de octubre de 1720, Felipe V preparó una expedición contra África, para levantar el asedio que sufría Ceuta y “al mismo tiempo las costas de España de los continuos robos y piraterías que hacen los moros”. Otro de los graves inconvenientes para la navegación por el Mediterráneo se debió a las continuas escaramuzas de los corsarios de Mahón, ya que la isla de Menorca estuvo en poder

de los ingleses desde 1713 por el Tratado de Utrecht, hasta su recuperación por España en 1783 según el Tratado de Versalles. Estos hechos guardaban relación con los distintos conflictos bélicos mantenidos por la Corona española frente a otras potencias navales, principalmente Inglaterra. Así pues la política impulsada desde 1729 contra los ingleses en América para atajar el contrabando en aquellos territorios y el control ejercido sobre la Compañía de los Mares del Sur, a través de la cual y por medio del Tratado de Utrecht había conseguido Gran Bretaña permiso de comerciar con las colonias españolas, condujo a una larga contienda de casi diez años de duración (desde 1739 hasta 1748).

Del 12 de marzo de 1743 tenemos constancia de un ataque por mar que sufrió Vinaròs; el hecho fue que dos navíos ingleses se aproximaron a la costa hasta quedar muy cerca de la playa, allí consiguieron apresar un bajel cargado de harina el cual incendiaron después de saquear su mercancía. Aquel mismo día y durante el siguiente los ingleses bombardearon la Villa haciendo considerables destrozos en el casco urbano, tanto fue así que sus disparos llenaron de proyectiles los campos cercanos. El 13 de julio de 1743 se expidió una circular desde Peñíscola, premiando a los vecinos que hallasen las municiones esparcidas en los alrededores de la población; se recogieron un total de 518 balas, las cuales fueron canjeadas por dinero en razón de su calibre.

A pesar de las acciones emprendidas contra los piratas de Berbería, éstos seguían efectuando incursiones por nuestro litoral. En fecha 20 de junio de 1753 el gobernador y corregidor de la plaza de Peníscola remite un comunicado a las autoridades de Vinaròs: “Prevengo a Vds. que andan dos fragatas

de moros con bandera maltesa y que ayer tomaron una barca catalana entre Benicasí y Orpesa". Al día siguiente, 21 de Junio de 1753, se expide otra misiva desde Peníscola a los pueblos de su jurisdicción dando "aviso del armamento que se hace en Túnez de once galeotas grandes con artillería y novecientos hombres de tripulación, para pasar el Golfo y venir a las costas de España... y se atreverán infestar las costas de este Reyno y el de Murcia... lo aviso a los pueblos de la marina para que estén con la mayor vigilancia y a los que les deben socorrer y asimismo que las compañías alistadas recorran sus armas y municiones... Prevengo a los Justicias de los pueblos cercanos a la marina armen gente capaz".

Otras causas que influyeron negativamente en la economía de Vinaròs están relacionadas con las diversas medidas proteccionistas que se dictaron en varias ocasiones prohibiendo la importación de géneros extranjeros. El mismo efecto tuvieron ciertas restricciones de comerciar con determinados países. De todo ello hay ejemplos en nuestro Archivo Municipal, como una resolución del 10 de Septiembre de 1753 en que se suspenden las relaciones mercantiles con Dinamarca, por el hecho de comerciar los navíos daneses con "moros y Marruecos", con los que estaba en guerra la Corona Española.

La situación durante el Reino de Carlos III y Carlos IV

Al comienzo de su reinado Carlos III se vio involucrado en la última fase de la Guerra de los Siete Años, tras firmar con Francia el Tercer Pacto de Familia (1761), puesto que la política internacional de la Corona española estuvo marcada por la alianza con Francia al objeto de equilibrar el dominio inglés y resguardar las posesiones americanas.

La Paz de París supuso para España la pérdida de Florida, compensada por Francia con la entrega de la Louisiana. También las diferencias con Portugal, a cuenta de la colonia de Sacramento, fueron zanjadas por el Tratado de San Ildefonso (1777). Durante 1778 se publicará el decreto referente a la libertad de comercio con América.

El fracaso de la expedición militar contra Argel, ideada como respuesta a la presión ejercida por el corso argelino, determinó la caída del ministro Grimaldi y la designación de Floridablanca para ocupar la secretaría de Estado. Éste participó de forma activa en el proceso emancipador americano al apoyar, junto a Francia, las reivindicaciones de los colonos ingleses sublevados. La Paz de Versalles (1783) supuso en cierto modo la revancha de la de París, pues España recuperaba Florida y Menorca, aunque no Gibraltar, y obtenía la posibilidad de extender las misiones franciscanas en California. Sucesivos acuerdos con Argel, Turquía y las regencias berberiscas daban tranquilidad por lo que atañía al Mediterráneo. El resto de la política exterior se centraba en el establecimiento de relaciones diplomáticas con Rusia y en fomentar los tratos amistosos con Prusia para, de este modo, compensar el poderío turco y austriaco. Las tres guerras contra Inglaterra marcaron el período que va desde 1779 a 1808, alcanzando parte del reinado de Carlos III (1759-1788) y todo el de Carlos IV (1788-1808).

Como consecuencia de ello los corsarios ingleses llegarían a paralizar el comercio exterior español casi por completo, en especial por lo que se refiere al tráfico con América. La guerra con Marruecos en 1791 y otros conflictos posteriores, primero contra la Francia republicana y por último contra Inglaterra (con las victorias navales de la escuadra británica en las

batallas del cabo San Vicente en 1797 y Trafalgar en 1805), acabaron por dar la hegemonía de los mares a Gran Bretaña. En Vinaròs, durante la segunda mitad del XVIII, es de destacar el aumento del sector de marineros y pescadores, relacionado con una coyuntura alcista que influiría favorablemente en el negocio comercial. Para entonces existían en la localidad varias familias de armadores propietarios de embarcaciones (entre ellas los Corrau). El puerto contaba con Aduana propia y un buen fondeadero, donde el principal movimiento de mercancías se efectuaba para y desde Barcelona y Francia, existiendo una numerosa flota mercante compuesta en su mayoría por embarcaciones de cabotaje. Según el censo de 1754 los agricultores agrupaban a un 30% de la población activa de la Villa, y la gente que trabajaba en el mar representaba un 26%, concretamente 309 hombres, de los cuales hay que diferenciar a los denominados "marinos matriculados" y "pescadores matriculados", pero en la práctica las dos actividades se darían alternativamente según las perspectivas de ganancias, así cuando escaseaba la pesca se dedicarían al transporte y viceversa. Algo más tarde, en 1787, serán 540 los dedicados a ese sector, o sea un 36% de los activos; para este año el censo total poblacional ascendía a 5.851 habitantes.

En 1773 por haberse inutilizado el anterior embarcadero, llamado de la Villa, se habilitaron para embarcar y desembarcar las mercancías otros lugares más idóneos de la costa, como la "platja del Fortí", el puerto de "Fora Forat" (antiguo barrio San Pedro), o el de la Magdalena (que se corresponde con la actual plaza Primero de Mayo). En el Archivo Municipal hay un escrito fechado en Vinaròs, el 5 de noviembre de 1778, en el que se da aviso desde esta Villa a las de Be-

Vinaròs en una representación del siglo XVIII. A.- Entrada a la calle Mayor, B. El Fortí.

nicaló, Peñíscola, Oropesa, Benicàssim, Castellón de la Plana, Grao de Valencia y el Real de Valencia, para que esas poblaciones tengan "precaución de cautiverio e invasión de Moros". La redacción de este comunicado estuvo motivada por apresamiento, frente a nuestra costa, de los cinco hombres que componían la tripulación de un barco de pareja de "bou" que se dirigía hacia Los Alfaques y que fue abordado por un galeón y dos jabeques "de moros". Durante estos años el mar fue el principal escenario de los acontecimientos bélicos, ya que en él se decidía uno de los principales objetivos de las partes beligerantes: el dominio de las rutas marítimas para monopolizar el comercio a través de sus respectivas flotas. Además de importantes batallas tuvieron lugar otras acciones de menor entidad tendentes a bloquear y alterar la navegación enemiga, entre las que se incluían ataques a cualquier tipo de embarcación, tanto mercante como de pesca, así como a los puertos y poblaciones costeras.

Con motivo de la guerra contra Inglaterra (1779-1783) y para la defensa del puerto de Vinaròs ante los posibles ataques, tanto de la armada inglesa como de los corsarios, se concedieron

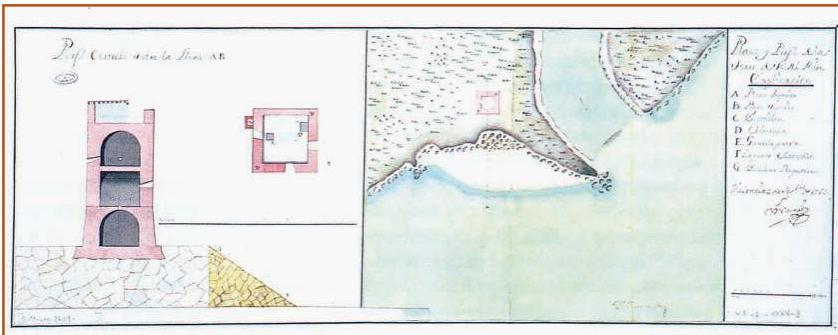
a la Villa seis cañones de tierra "de fierro del calibre de a ocho", junto con sus cureñas y los pertrechos correspondientes. Esto ocurría en febrero de 1779 y en septiembre del mismo año se desembarcaron en la playa los cañones procedentes de Cartagena y

aprueba la construcción de dos lanchas cañoneras de un nuevo diseño, semejantes a las entonces utilizadas en la bahía de Algeciras. Iban a remo y vela y eran más rápidas que cualquier otra chalupa. Cada una de estas lanchas estaba montada con un cañón "de bronce y del calibre del veinticuatro". Pero por aquellas fechas las arcas de la Marina estaban exhaustas y desde aquel Departamento se propone al Ayuntamiento que construya a su cargo las dos lanchas, ya que "el Rey proveería los cañones". Ahora bien, la crisis económica también se hacía notar en la Villa, pues la contestación del Municipio, en carta dirigida al marqués de Croix el día 30 de septiembre de 1780 dice que Vinaròs no puede hacerse cargo de la construcción de las lanchas por dos motivos: primero por no saberse su coste real y segundo por "la miseria y desdichas que está padeciendo este

En Vinaròs, durante la segunda mitad del XVIII, es de destacar el aumento del sector de marineros y pescadores, relacionado con una coyuntura alcista que influiría favorablemente en el negocio comercial

Alicante. Como el reducto del fortín existente frente al fondeadero estaba en muy mal estado, se tuvo que reedificar para poder instalar las piezas de artillería. La antigua fábrica de dicho baluarte, situado cerca del mar, databa del año 1669 en que el Consell de la Vila acordó su construcción (Archivo Municipal de Vinaròs -A.M.V.-). Para que la protección del fondeadero de Vinaròs resultase más eficaz, se tomaron otra serie de medidas que vienen especificadas en varios oficios y una Real resolución de mediados de 1780, en que se

vecindario". Todavía en febrero de 1781 se insiste, desde el Real de Valencia, que se remitan uno o dos maestros de la Matrícula de Vinaròs para que sean instruidos en Algeciras de las reglas, medidas y requisitos precisos para construir las barcas cañoneras (A.M.V.). De fecha 15 de junio de 1781, obtenemos del A.M.V. otra interesante noticia, relatando la acción de rechazo y contraataque que protagonizaron un grupo de marineros y unos cuantos voluntarios de tierra de Vinaròs, los cuales embarcados en cuatro simples lanchas pequeñas

Torre de Sol de Riu, según una planimetria del siglo XVIII.

y de remos, evitaron una intentona de desembarco de corsarios provenientes de Mahón. Se trataba de un “Paquebot al garete de Levante, con una escampavia y un Laud”, los cuales fueron avisados desde la costa, maniobrando sus rumbos con la intención de detener y apresar las embarcaciones que estaban ancladas en la playa. (La escampavia era un pequeño barco velero que acompañaba a otro mayor, sirviéndole de explorador). En el A.M.V. hay varias órdenes, una con fecha 22 de noviembre de 1782, sobre el “Flete de barcos para extracción de vinos”, y otra del 11 de diciembre del mismo año, sobre el “Transporte de cáñamos”. En 1783, una vez finalizada la guerra con Inglaterra, la navegación y el tráfico de mercancías por el puerto de la Villa se recuperaron del bloqueo marítimo y de la inseguridad soportada durante los cuatro años que duró el conflicto. En este mismo año se adecuaron unos cuantos solares junto a las atarazanas para construir almacenes, lo que indica el auge que iba tomando la actividad comercial. Durante 1784 y en relación con el tráfico de mercancías, el Municipio solicitó de nuevo al Rey la construcción de una carretera que llegase hasta Aragón, con la finalidad de facilitar el transporte de productos desde el interior hacia la costa, para su posterior embarque y salida por el puerto de Vinaròs. Además se pidió otro camino carretero que,

pasando por las montañas de Benifassà y por la villa de Peñarroja, fuera a parar a Alcañiz. (Borràs Jarque). Ya se ha comentado que las medidas proteccionistas emprendidas por el gobierno en nada beneficiaron a los puertos del litoral. Desde la villa de Benicarló, el 14 de abril de 1786, se remite a la vecina de Vinaròs copia de una Real Orden respecto a que “no se permita la admisión de primera entrada de géneros y efectos extranjeros por las Aduanas de la ciudades de Gandía y Denia y villa de Vinaròs”, quedando solamente habilitadas para la exportación de géneros y frutos del Reino. En el mes de julio el Ayuntamiento de Vinaròs, en respuesta a esas instrucciones, envía una carta de protesta “por el perjuicio en Vinaròs por faltar madera de piperio importada para la conservación de la cosecha de vinos”. Otro de los acuerdos proteccionistas viene detallado en la circular del 6 de septiembre de 1788 (A.M.V.), sobre la “prohibición de embarcar paños extranjeros para América” y que no afectó tanto a nuestra Villa, pues desde 1778 el único puerto que poseía autorización para comerciar con América era el de Alicante, muy relacionado con Madrid y la Meseta meridional, cuya función principal consistía en redistribuidor de mercancías. Hacia finales del XVIII se disfrutó de un período de paz y tranquilidad aunque fue de corta duración, ya que los manejos de Godoy

en política internacional determinaron una serie de guerras. Entre 1793 y 1795 serían contra la Convención Francesa y, de nuevo otra vez en pugna contra Inglaterra desde 1796 hasta 1802 y desde 1804 a 1808. Será en junio de 1794, recién comenzado el enfrentamiento con los franceses, cuando se realizarán nuevas obras para adecuar las defensas del puerto de Vinaròs y reparar la fortificación de la playa (la única batería existente sobre el antiguo fortín del año 1669). Con tal motivo se expedirán los respectivos permisos para el corte y extracción de madera en los montes de Benifassà, y solamente de aquellos árboles “que no estén marcados para los Bagelos del Rey”. Otra mejora del puerto se aprobará más tarde, en 1803, cuando Carlos IV concede permiso para construir en Vinaròs un muelle que hiciese de escollera para resguardo de las embarcaciones.

BIBLIOGRAFÍA SOBRE EL SIGLO XVIII

* Gonzalo Anes: “El Antiguo Régi-men: Los Borbones”. Alianza Editorial, Alfaguara. Madrid-1981.

* Archivo Municipal de Vinaròs (A.M.V.): Carpetas de “Manos de Órdenes y Acuerdos” y “Mà de Consells” (Manual de Contes de la Vila), correspondientes al siglo XVIII.

* Manuel Ardit: “Els homes i la terra del País Valencià (segles XVI-XVIII)”. 2 vols. Edicions Curial, Bar-celona-1993.

* Manuel Ardit Lucas: “L’economia del País Valencià al segle XVIII: Creixement i desenvolupament”.

* R. Pérez Casado y otros: “País Valencià. Geografia i història”, Editorial Tres i Quatre, València-1980.

Per al record

PER Redacció

Era l'any 1924. L'any anterior havia tocat la loteria a la ciutat de Vinaròs.

Sis mil pessetes per pesseta de loteria, que en aquell temps eren molts de diners.

Davant aquest precedent, tots els bons auguris es van centrar en Vinaròs.

Al Nadal d'aquell mateix any, la casa Sendra, actual Caja de Ahorros del Mediterráneo a la plaça del General Jovellar va ser preparada per transmetre alegries a aquells que confiaven en la bona sort. Obra característica per la bellesa de la seu façana modernista, aquell any, es va col·locar a la Casa Sendra unes pisarres on s'apuntaven tots els números que anaven sortint, mentre que uns altaveus instal·lats, radiaven els resultats.

Si un és observador, encara pot veure en la fotografia tan les pisarres com els altaveus. Moradors de tots els pobles del voltant acudiren fins a Vinaròs per celebrar el moment, fins i tot la banda de música va sortir al carrer i van tocar totes les campanes del poble. L'esperança i la confiança en que la bona sort toqués per segona vegada a Vinaròs, es van centrar aleshores en aquest edifici, l'inoblidable "Casa Sendra", que segur estarà en el record de tots els vinarossencs.

Foto de Joaquín Simó Federico.

Alicia Giménez Bartlett

PER Amparo Mestre

“La valentia sempre es compensada en la vida, encara que no ho sembla”

És l'autora que més llibres en llengua castellana ven a Itàlia. Creadora de les exitoses aventures de la inspectora Petra Delicado, portades a la televisió i interpretades per l'actriu Ana Belén. Des de fa més de 20 anys, Alicia Giménez Bartlett viu entre Barcelona i Vinaròs, poble del que diu està molt a gust i on es fàcil veure-la a l'estiu passejant pels carrers amb la seu vespa. Ha participat com a membre del jurat del Primer Certamen Internacional de narrativa curta “Ayguals de Izco”, organitzat per l'Associació Cultural Amics de Vinaròs. El seu últim llibre “Días de amor y engaño” ja va per la segona edició i tracta sobre com els humans ens enganyem a nosaltres mateixos.

Es scriptora i viu d'escriure. Però quan parles amb ella, no ho sembla. Alicia Giménez Bartlett no te l'arrogància ni prepotència que una, pels prejudicis que tots tenim, creu que han de fer gal·la els intel·lectuals o aquelles personnes que han aconseguit un cert reconeiximent social. No és per a res una dona distant, ni creu -com molts- que les seues obres han de ser conegeudes per tothom. Això ja sorprèn d'entrada, sobretot d'una autora que en els seus llibres, sembla que està de volta de tot, utilitza el sarcasme i l'ironia per reflectir la

complexitat de les relacions humanes, es carrega principis i valors convencionals i a més a més és creadora d'una dona tant dura, inexpugnable i segura d'ella mateixa, com la Petra Delicado -portada a la pantalla per l'actriu Anna Belén-. Davant de tots estos condicionaments, una espera trobar-se amb algú més sofisticat. Però no, l'entrevistada és senzilla, plana i propera, una té la sensació que parlar amb ella, és com retrobar-se amb una amiga que fa temps que no la veus i et conta com li ha anat i que ha sigut de la seu vida.

Va quedar amb ella en una cafeteria tranquil·la de Vinaròs. Això sí s'assegura que puga fumar. Encara que no ho fa habitualment, "hi ha cigarrets que són sagrats", diu.

I d'aquesta manera començem a xerrar de la vida -de lo complicada i fàcil que resulta- que és el millor tema del món

Alicia, tu ets membre del Jurat del premi de narrativa "Ayguals de Izco". Quina és la qualitat de les obres que participen?

Tot s'ha fet d'una manera molt professional. Hem estat molt d'acord des del principi.

La qualitat de les obres ha segut mitjana amb unes quantes obres que sobresortien. Es veia que la gent ho havia fet amb il·lusió, que havien enviat coses treballades i pensades. Es notava una voluntat de participar.

Tu en els teus inicis vas participar en concursos?

Jo no soc molt competitiva. Sempre em fa la impressió que si em presentés a un concurs no guanyaria mai. Ho tenia clar des del principi. Em vaig estimar més anar poc a poc, no tenir la sort d'un premi que estirés tota la carrera, si no que ha sigut llibre a llibre, per això m'ha arribat l'èxit tant tard. A lo millor si hagués tingut un premi bo...però no m'he presentat mai a cap concurs.

I si algú vulgues ser escriptor, com tindria que començar?

Jo el primer que vaig fer és tenir una representant, que és la Carme Balcells, i són ells els que saben més que tu. Agafen l'original i el porten a les editorials que pensen que estan bé. Publiquen el primer llibre, es ven una miqueta, el segon es ven una miqueta més...i vas fent. Després vaig tenir l'adaptació a la televisió i això va arrastrar a molta gent, molts lectors.

Segueixes un ritual per escriure?

Jo sóc molt poc fetixista i molt pràctica. Escric a Barcelona a un estudi que tinc, és un dúplex molt agradable. Aquí a Vinaròs els quatre dies que treballo, ja estic integrada perfectament, amb els gossos al meu costat que em fan molta companyia. Tan de de bo els pugués tenir a Barcelona, també. És a dir jo no soc maniàtica, quan tinc que fer una cosa la faig, no tinc un ritual, escric a ordinador. Alguna vegada m'ha enganxat la "neura" i dic: esta novel·la la tinc que escriure primer a mà perquè necessito sentir la prosa una mica, no anar tant ràpid. Però cada vegada més estic decantada per

l'ordinador. Quan estic a Barcelona, a meitat matí surto, me'n vaig al carrer, compro el diari i me prenc un café a un bar per veure que hi ha gent, ja que com escriptor a casa teua estàs aïllat en les teves històries i veus a la gent que es fa bromes, les senyores que es prenen un café.. aleshores dius, encara estic al món i després torno al treball.

En quant a la inspiració, si no ve, igualment has de seure allí, si comences a dir: "no tinc inspiració..." i marxes, estàs perdut, jo treballo quatre hores al matí i dues hores a la tarda. En aquestes últimes solc treballar en la preparació de conferències i col·laboracions per als diaris.

Parlem ara dels temors que assalten a l'escriptor, com ara trobar-te amb una fulla en blanc.

A mi m'impressiona també. Ara ja no és la fulla en blanc sinó la pantalla de l'ordinador. Una altra temor és la inseguretat quan has acabat una cosa, penses això val o no val res. Jo, quan he acabat una novel·la -que a vegades dura un any o més-, penso això és una porqueria, i arriba un punt que dic: no lleixo res més. Encara que hi ha coses en que tinc més seguretat, com ara la Petra Delicado, que és un personatge que coneix molt i ja saps per on tirar. Així i tot no és fàcil. La meua representant Carme Balcells, que té molta experiència i porta autors importantíssims, diu "escribir aunque sea mal, es difícil" i és veritat.

En la teua obra, tu desmitifiques molt el matrimoni, la maternitat, la família ...En una entrevista a Woody Allen, éste va dir que per sobreviure de la decadència de la vida, ell tenia la màgia, tu que ets tan crítica què és allò que salves, allò més autèntic?

Per mi l'amistat, és molt important. Quan més gran em faig, més important la trobo, perque els amics són els teus coetanis, la gent que tu has escollit. La família et ve imposada moltes vegades, mentre que l'amistat és elegida per tu i per l'altra persona. Una altra cosa que salvo són els animals, el meu contacte amb els meus gats, gossos, observar els ocells... És una manera d'estar en contacte amb la natura, amb la vida. Donar-te compte que tu també ets un animal i que tot té una harmonia, la vida senzilla, estar al camp, el pensament, llegir. Tot això ho salvo molt de la vida vulgar i agressiva que portem tots.

Un altre tema que tu toques molt, és el feminism. Tu trobes que reialment les dones s'han alliberat? No creus que en el fons l'únic que volen les dones es casar-se i tenir fills?

Estem en trànsit. Des de les nostres mares a nosaltres i a les xiques més joves hi ha un abisme, s'ha fet un camí molt ràpid i molt gran, però falten coses, per exemple que la societat estigue més ben preparada perquè la dona puga treballar i tenir família si vol, i després que les dones perguen complexes, com ara la temor a la soledat. Un home no es diu a ell mateix "estic sol", en canvi trobes a una xica jove que diu "estic sola", i jo dic: però tu no tens amics?, en el fons el que està dient és que li falta una parella. Francament no és tan important. Les dones tenim molts vincles en la realitat: laboral, amistós, llibertat per a sortir, per entrar, per viatjar, ja no cal una parella com l'única solució per a una dona. Això és una càrrega. Les dones haurien d'estar segures que no passa res.

Però hi ha dones que desitgen eixa opció i son felices d'esta manera, busquen un company per a tota la vida.

Això és molt respectable. En el meu últim llibre, no és que me carregui la parella, però poso en evidència el pensament d'unes quantes persones vers el que és estar en parella, i a vegades no és positiu. Jo, d'aquell que pensa, home o dona, que el que l'ompleix és el matrimoni no tinc res que dir. És una opció vàlida, tant bona com un'altra, perquè la llibertat personal és molt, molt important.

A més a més, tinc entès que tu has tingut dos matrimonis.

Sí i dos matrimonis prou llargs, el primer va durar 16 anys, i el segon portem ja 20.

I és una solució bona, no ha durat tants anys per casualitat. Aquesta fórmula, és bona en si. El que passa és que això de matrimoni, comporta una part en la que les dones han aguantat molt. Ara les dones han canviat i ja no estan disposades a aguantar-ho tot en pro de que el matrimoni surti bé. Aquesta harmonia tan ideal que sempre, quasi sempre la portava la dona, comença a ressentir-se. Ja no naixen tantes criatures, perquè les dones també volen desenvolupar el seu treball i els homes no volen "posar-se les piles" i ajudar. Al final el matrimoni es deixa sentir per la part fort, el puntal comença a sortir i trontolla tot.

Una altra qüestió que tractes molt als teus llibres és la passió. En una entrevista tu dies que la passió era duradera i no dels primers mesos o anys. Quins són els secrets?

(Aquí Àlicia se'n riu de bon gust). Jo crec que el primer és haver estat enamorat passionatament. Hi ha molta gent que diu, "és que la meua relació ha perdut la passió", a lo millor no la tenia ni al principi. Allò bàsic per una passió es que un estiga disposat a tenir-la i a viure-la. A vegades dius, "Aquest home o aquesta dona no m'estima amb passió", d'accord, però tu estàs dispost a deixar-ho tot per aquella persona, si no és així, no hi ha passió.

En cas que hi hague esta passió és molt important, perquè tu te'n recordes sempre, potser ja no estàs tan penjat com al principi, però dius: jo en esta persona he viscut unes sensacions molt importants, hem estat junts. Això és un valor que revifa molt la relació, perquè veus que no ha sigut una cosa rutinària de tota la vida, que no m'he casat perquè me tocava casar-me, sinó que ha sigut una decisió forta, i s'ha viscut una foguerada molt grand....I després cal posar una mica del sentit de l'humor, conquerir a la persona que tens al costat amb ironia, amb gràcia, riure junts. L'humor em sembla una bona manera perquè la passió no es morgue.

Al teu últim llibre hi ha una frase que diu:"el destino siempre acaba por compensar a aquellos que tienen la valentia de quemar sus naves". Moltes vegades, les deixem anclades molt de temps.

Jo crec que hi ha una certa justícia al món. Que quan tu fas alguna cosa, la vida et recompensa i el que no es mou,

allà es queda. Ja no en l'aspecte amorós, sinó en l'àmbit laboral... Jo tinc una filla de 28 anys, que treballa en temes socials, i ara ha marxat sis mesos renunciant al seu sou per estar amb un programa d'ajuda als marginats del carrer en Bolívia i Equador. És una decisió valenta i dius .. és que és molt dur... Jo estic segura que d'alguna manera, això li serà compensat en experiència, en moments de plenitud. La valentia sempre es compensada, encara que no ho sembla.

Parlem del teu últim llibre. Explica als lectors que poden trobar.

Este llibre va molt carregat, de passió, sexe, violència... de tot. És el món de les relacions de les persones, dels enganys, però més que els enganys que fem als altres, dels autoenganyos, com intentem a vegades enganyar-mos fins el límit, en compte d'afrontar la realitat i veure-la tal i com és.

En el llibre al final, cadascú troba el seu camí?

Penso que sí, potser que sí. En la vida no hem de tenir temor de ser com som. A lo millor estem pensant que el nostre destí és un i és un altre. Ja diuen que ara fins en la política intenten atemoritzar-nos!!!comptejii i no passa res, la vida no és tan terrible com ens la conten.

Com et definiries? Quins són els trets del teu caràcter.

Apassionada i freda alhora. M 'autogoverno molt, no m'agrada mostrar sentiments en públic o dir coses de la meua vida privada, això no ho faré. Tinc molt bon sentit de l'humor, això sí és una bona qualitat meua, sempre fins en moments molt durs, trobo la manera de trobar-li sentit de l'humor, perquè la vida si te la prens massa seriosament, no vas enllloc.

Per què t'agrada tant Vinaròs?

Fa 20 anys que venim aquí. Cada vegada m'agrada més, perquè encara que s'estigue construint massa...la gent m'ha recompensat molt. És una gent molt oberta, molt sofisticada, alhora del menjar per exemple, tenen la seva filosofia personal, que te l'expliquen en quatre paraules. Hi ha expressions que m'agraden molt com ara: "jo vaig a la meua" , "la vida són quatre dies". També m'agraden les salutacions que es fan pel carrer, com: "a on vas" i l'altre li contesta "a fer mal". Jo als amics que porto aquí, amics artistes...tots s'enganxen, perquè hi ha una cordialitat i amabilitat en la gent.

Alicia Giménez Bartlett va néixer en Almansa (Albacete). És doctora en literatura per la Universitat de Barcelona. Ha publicat entre altres, les novel·les *Exit* (1984), *Pájaros de oro* (1986), *Caídos en el valle* (1989), *Vida sentimental de un camionero* (1993), *La última del verano* (1995), *Una habitación ajena* (Premi Femení Singular 1997) i *Secreta Penélope* (2003) el llibre més polèmic de tots. L'últim llibre publicat és "*Días de amor y engaño*"

El seu reconeixement li ha vengut sobretot de les novel·les protagonitzades per la investigadora Petra Delicado, interpretada per Ana Belén, que l'han convertit en autora d'èxit en diversos països d'Europa, amb títols com *Ritos de muerte* (1996), *Día de perros* (1997), *Mensajeros en la oscuridad* (1999), *Muertos de papel* (2000) y *Un barco cargado de arroz* (2004). Les seves obres han segut traduïdes a 10 idiomes, en especial a l'italià.

Una de les característiques de la gent de Vinaròs es que troben plaer en tot. És apassionada per la vida, pels detalls, xalen, això val molt, disfruten de tot, tenen ironia.

Esta passió per les coses diàries, aparentment superficials, és molt important i aquí jo crec que la teniu molt. Jo als amics que porto aquí, amics artistes...tots s'enganxen, perquè hi ha una cordialitat i amabilitat en la gent.

Dis-me una fórmula per ser feliç? Què es necessita per ser-ho?

L'amistat. No aspirar a felicitats en majúscules, sinó a felicitats menudes, a cafès amb amics, a gossos que t'acompanyen, passejar pel camp. Ara bé, si tu vols una casa a primera línia del mar i quatre amants negres, a lo millor no ho tindràs mai i sempre seràs un frustrat. A part, les situacions sempre s'idealitzen i després quan les vius, no són com pensaves, mentre que les coses que tu estàs disfrutant momentàniament no t'enganyen mai. Però has d'aprendre a disfrutar, si sempre estàs estressat, com jo havia estat abans en altres èpoques, acabes amb tensió. S'ha de parar una mica la màquina i observar a qui tens al costat i prestar-li atenció.

Mirades poètiques

Encarna Fontanet

Fotos: Alfonso

LA LLUM DEL PUIG

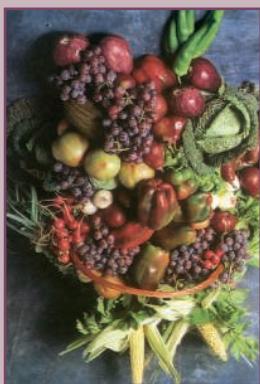
La llum clara del nostre Puig, nítid reflex d'un cel turquesa, vagareja , avui ennuvolada, dins del cerc incert del futur. Melangia d'un bell passat, inici i final de cultures, arrel i saba del teu cim en pàlid somni deturat. Tremolós lligam de records, el temps soterra purs calius sota humans abellers, ben buits de romer, de timó, d'enyor. I tot el perfum vulnerat enfonsa transparentes albes en el vidre glaçat d'un blau ferit per presagis amargs.

Si el Puig perdés la clara llum, ja morts, enterrarem els morts.

ALS XIQUETS DE Vinaros I, EN ESPECIAL, A LES XIQUETES VINAROSENQUES,

Sobre el Puig està l'ermita, en ella els nostres Patrons i quan pugem serra amunt entre les mates de flors, les rajoles i el ciment ofeguen pures olors. El romer i el timonet es perden a poc a poc; Oblidant la seu esencia neix un altre Vinaròs. El nostres xiquets d'avui conservaran el record i contaran als seus fills històries del fons del cor, perquè en pedre lo passat un poble ho ha perdut tot.

Plats vinarossencs

Rape.- “Del libro Cocina Regional Valenciana”, de la editorial Everest.

Sopes.- Recepta cedida per gentilesa d'en Salvador Alcázar.

RAPE A LA MARINERA

- 1kg de rape (cola)
- 2 cebollas
- 3 zanahorias medianas
- 200 gramos de tomate
- 1 vaso de coñac
- 1 ramillete de hierbas aromáticas
- pimienta
- pimentón
- fumet
- aceite

Preparación:

En una sartén se sofrién las zanahorias, cebolla y tomate, troceados. Una vez sofritos, flambeear con coñac, añadir el furmet y dejar cocer 8 minutos.

Agregar el rape. Sazonar con la pimienta, pimentón y las hierbas aromáticas. Dejar cocer 10 minutos más.

SOPES DE PA ROSSEJADES ESTIL VINARÒS

- Kilo i mig de morralla per a 1 brou
- 2 cavalles mitjanes
- 1 ceba gran
- 5 alls
- 1 fulla de llorer
- 3 tomates madures
- 1 got de vi
- una mica de julivert
- pa, sal, oli i perbre dolç molt

Preparació:

Sofregir la ceba, alls i tomates en una cassola amb oli. Quan comence a dorar, afegir el pebre i el vi. I tot seguit posar l'aigua fins a mitja cassola i la morralla. Deixar cuore uns 40 minuts a foc mitjà. A part, sofregir dos alls trinxats i el pa a trossos petits. Se li afegirà el brou i es deixarà cuore com si sigues arròs a banda a foc lent.

Reliquia de San Sebastián

POR **Nereida Castell**

Relicario del siglo XVII realizado en plata sobredorada. Aunque fechado en el 1610, el estilo de esta pieza está fuertemente marcado por la tradición gótica, rasgo característico de la orfebrería levantina de los siglos XVI y XVII, que combina las líneas góticas en sus formas con un ornato naturalista propio del renacimiento. Las formas del remate y del cuerpo principal se estructuran en el más puro sentido ascensional de la arquitectura gótica, mientras que el ástil y la base presentan una manera más renacentista.

Estructuralmente, el relicario está compuesto por tres cuerpos: el cuerpo principal, que contiene la reliquia, la caña o ástil y el pie o base. El cuerpo principal, de 23 cm de largo y 29 cm de diámetro, posee un fuerte sentido arquitectónico, el cual está concebido a modo de cimborrio hexagonal con vanos de medio punto, decorados con filigrana y coronados por motivos florales. Cada uno de los ángulos del cimborrio están rematados por pequeños ornatos de inspiración vegetal.

Reliquia de San Sebastián.

La parte superior queda concluida, a modo de pináculo, por un bajo relieve de San Sebastián donde se puede leer en su anverso: "esta reliquia donà lo Comte de Benavent, any 1610". La parte inferior del cuerpo principal aparece decorada por una hilera de elementos florales que asemejan la flor de lis. La

caña, de fuste cuadrangular mide 15 cm de largo y aparece interrumpida en su parte central por un nudo circular decorado con líneas diagonales entrecruzadas. La caña queda unida a la base por medio de una pequeña basa cuadrangular de fuerte inspiración clásica. El pie es lobulado a cuatro puntas, 19 cm de largo y 14 de ancho, y presenta el plano burilado con motivos florales, mientras que la parte inferior presenta una hilera de pequeños dentillones.

La reliquia no tiene ninguna marca de punzón que nos revele el obrador de origen, por lo que no es posible saber si realmente procede de Italia como lo atribuye la tradición o bien al contrario, fue hecha en nuestras tierras, zona de larga tradición argentera. Morella y San Mateo eran los centros neurálgicos de esta actividad, consiguiendo derecho a punzón en 1320 y 1393 respectivamente. Se trataba de talleres de fuerte raíz familiar, siendo un oficio transmitido de generación en generación perviviendo el mismo apellido durante varias generaciones. Ejemplo de ello es la dinastía

Misa de campaña.

Santalínea de Morella, iniciada en 1361 por Bernardo Santalínea y finalizada en 1603 con la muerte de Miguel Santalínea. Obra de este taller son, por ejemplo, la cruz mayor de Traiguera, el relicario de La Jana, la desaparecida custodia monumental de Morella y muchas otras obras repartidas por los pueblos de nuestras comarcas como Chert, Salsadella, Peñíscola, Alcalá de Xivert, Villafranca, Lucena...

De importante mención es también la obra da Joan Alcina que desarrolla su actividad en los talleres sanmatevano. Obras de los talleres de San Mateo son por ejemplo la cruz procesional del Papa Luna, la de Linares de Mora (Teruel), la custodia de Traiguera... En otros pueblos como Catí también se desarrolló este tipo de actividad, aunque fueron talleres secundarios y dependientes del centro más cercano en lo que se refiere al control de las piezas y marcaje.

Como se ha dicho anteriormente no hay ningún indicio que revele ni el año de manufactura ni el obrador. La única información que se posee sobre el ori-

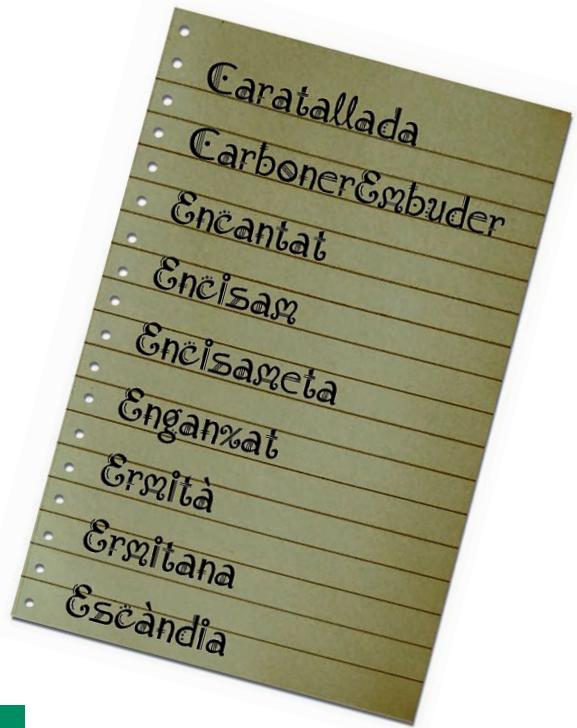
gen de la reliquia es aquella asentada sobre la tradición popular, según la cual, el año 1610 Juan Alfonso de Pimentel, Conde Benavente y Virrey de Nápoles, se vio sorprendido por un fuerte temporal estando en alta mar. En su poder se encontraba la reliquia de San Sebastián, obsequio del papa Paulo V, y ante el miedo de no poder salvar sus vidas, rezó al santo y prometió depositar la reliquia en la primera playa a la que arribara la embarcación. El 20 de enero, coincidiendo con la festividad del santo, el Conde de Benavente llegó a la playa de Vinaròs e hizo entrega de la reliquia a la parroquia de la villa. El Conde de Benavente manifestó el deseo de que la reliquia le acompañara hasta la llegada a su palacio de Valladolid, y la villa agraciada ante el presente, le concedió el deseo al Conde.

Hasta aquí la tradición, ya que el primer documento que se posee de la reliquia está fechado en 28 de septiembre de 1610, cuando el Conde de Benavente hace extender un documento público, que se encontraba en el

Archivo Parroquial y que conocemos por J.M. Borrás Jarque, en el cual hace constar la autenticidad de la reliquia y la estima que le profesa. La reliquia y el documento son llevados a la Real de Valencia donde son recogidos el 4 de diciembre del mismo año por mosén Rafel Morell y Onofre de Blanes, Comendador de Vinaròs. Llegada a Vinaròs, es entregada en manos del párroco D. Joan Sancho y de Batiste Pumanyer, Bernat Roca, y Miquel Piera, Justicia y Jurados de la villa. Desde entonces la reliquia se encuentra depositada en la Iglesia Parroquial.

Todos los años, como recuerdo del día en que la reliquia llegó a Vinaròs, el domingo siguiente del 20 de enero, se celebra la procesión de San Sebastianet del Mar, donde el recorrido se alarga hasta la playa, y en el punto donde la tradición dice que el Conde de Benavente entregó la reliquia al pueblo, es girada la imagen del Santo y junto con la reliquia son bendecidas las aguas en medio de los vítores del pueblo.

Els noms del poble

Malnoms vinarossencs

PER Ramón Redó

Provenen de les entranyes més profundes de la saviesa popular. Vocables creats pel poble per assenyalar allò més característic de cadascú. Ingeni, imaginació i potser una miqueta de malícia. L'expert en costums i tradicions Ramón Redó, va recopilar al febrer de 1999 un llistat de malnoms vinarossencs, alguns amb l'explicació del seu origen. Hi ha de tota mena . Ningú es salva.Tots tenen el seu malnom. I vostè?

Un total de 353 renoms (“apodos” o malnoms) de vinarossencs van ser recollits per Josep Burguera Palau en 1910. Dits renoms van aparèixer publicats també anys més tard (setembre de 1982) en el Butlletí interior de la Societat Onomàstica (Antroponímia, Toponímia i Bibliografia) de Barcelona. També va recollir els renoms en forma versificada Daniel Delmás Frexes en la seua obra “Una.vinaronçencada” publicada als anys vint.

En el llibre de “Cançons i costums de Vinaròs” (I^a part) de

l’any 1987, se’n recullen 695 de més actuals. Alvaro Albalat va fer una grabació d’una poesia popular i d’una recopilació d’uns 860 malnoms en cassete poc després de la publicació de Cançons i costums de Vinaròs”; també, després de la publicació de “Cançons i costums de Vinaròs, el mestre Paco Baila li’n va sugerir a l’autor un grapat més.

En juny de 2003, Salvador Quinzá va entrevistar a Agustí Català, lo Torro, publicant-ne uns 800, molts dels quals ja estaven recopilats i inclosos en la referida obra.

ORIGEN DELS MALNOMS

CHALDY: Era el nom artístic que es va posar als anys vint el mateix artista, gran pintor i escultor, i que després va posar al café que regentava, el qual va perdurar fins els anys setanta.

FESOLERO: Era de Peníscola. Acostumava a anar a festejar la seuva novia quan començava a fer-se denit, en el moment que triaven i netejaven de pedretes i trossets de fulletes els fesols secs

FIADO: Quan es va establir aquí a Vinaròs de venedor ambulant cobrava el gènere poc a poc totes les setmanes.

MANITAS DE PLATA: Dentista molt destacat i amb fama per tota la comarca.

MIG NAS: Es deia així perquè un antecedent es va quedar amb mig nas a causa d’un accident.

NOSTRE SINYOR: Era l’apodo de Manuel Miralles, un manyà que ho arreglava tot: forrelats, encenedors, bruixoles, etc

TONI L'AIGUA: Degut a que Antoni Arnau Montià que era de Benicarló, es va casar i va vindre a Vinaròs com capatàs de la quadrilla que posaven les aigües al poble, i aquí, degut al seu treball el coneixien com Toni l'aigua.

XONEO: Era perquè Pascual sempre deia aquesta paraulota.

CLASSIFICACIÓ DELS MALNOMS

Per animals: Burra, surreta, borrego, bou, bova, caballa, cabra, cabreta, cabrito.

Per l’origen topònamic: Alcoiana, alemany, andalús, argentino, benicarlanda, Calanda, calijó, canareu, canario, case-ro, català, francés, gandesà, malaguenyo, mallorquí, manresà, matevà, cerverí, navarro, navarret, morellà, tortosina, traigue-rí, valencià, valenciano, viscaí, xertolí.

Per diminutiu del nom: Vadoret (Salvadoret).

Per objectes: Belem. Betes roges, bossa, bota, botana, botella, botifarri,

Per producte de venda: Caballera (caballa), Pan de trigo, Plata y oro, Tot pa les dones.

Per ofici: Botero, Cabrera, Cacauero, cadirer, cadufero, calderer, calsiner, caminero, campaner, pinzellera, platero, ve-leiro, vigilant, xurrero-era.

Per defecte físic: Cabosa, Cabot, Cabut, Bisquet, Cames llargues, Cames tortes, Cametes de sucre, Ulldevidre.

Per pobles: De Vinaròs, borregueros; de Benicarló, ca-duferos; de Càlig, lleganyosos; de Peníscola, moros; d’Alcalà, gaspatxers; i d’Ulldecona, favuts.

LLISTA DE MALNOMS PER ORDRE ALFABÈTIC

A

Abelet, Adelantado, Advocada, Agapita, Aguilero, Agustí de l'hort, Aigualera, Airet, Alà. Alcoiana, Alecanta, Aleman, Alino, Amargòs, Amelero, Amorós, Amposta, Andalús, Angelillo, Anguilero, Arbolari, Argentino, Armero, Aroneta, Arrufet, Arruga, Artiste, Asmerrida, Aureli, L'aviador

B

Bagasso, Balam, Balandra, Balbines, Ballesta, Barana, Barato, Barbarroja, Barlot / - a, Barono, Barona, Barquero, Barraca, Barranco, Barrancot, Barrina, Barró, Barrugo / - a, Basot, Bassino, atana, Batanet, Batet, Beata, Benicarlanda, Belem, Berlingues, Berlon, Bernabesa, Bessiat, Bessó, Bessones, Betes roges, Bisquet, Blai de Perdís, Blanc, Blanco / - a, Blanet, Blanquet / - a, Bocana, Bocarest, Bodó, Boga, Boira, Bola, Bolera, Bolletero, Bolsillo, Bomba, Borja, Borrassa, Borrasca, Borrega, Borrego, Borrosa, Bort, Bossa, Bossot, Bot, Bota, Botamalles, Botana, Botanet, Botella, Botera, Botero, Boteta, Botifarra, Botifarret, Bou, Bova, Brazos caídós, Bregana, Breganes, Bresonies, Brillante, Bufa, Bufador, Bufanúvols, Buit, Burra, Burreta, Bussera, Buxina.

C

Caballa, Caballera, Caballero, Cabossa, Cabot, Cabra, Caberra, Cabreta, Cabrito, Cabut de Baila, Cacau, Cacauero, Caco, Cadena, Cadete, Cadirer / -a, Caduf, Cadufera, Cadufet, Cagaaltars, Cagaandanes, Cagacèntims, Cagahospitals, Cagahòsties, Cagaajupit, Cagallana, Cagallanes, Cagalló, Cagallons, Cagamandúrries, Cagamisses, Cagarello, Cagarrines, Cagarrites, Cagatorres, Cagatractes, Cagatrones, Cagon, Caguerao, Caguetes, Caico, Calanda, Calando, Calandraca, Calapato, Calderer / -a, Caldereta, Calderilla, Calero, Calijó/Calijona, Calziner, Caluba, Camalligo, Camesllargues, Camestortes, Cametes de sucre, Cameto, Camilo, Caminero, Camosa, Camot, Campaner, Canareu, Canareva, Canario, Canasta, Canastero, Canquiller, Cansaladera, Cantalassa, Cantalasso, Cantando, Cantinera, Canyamate, Canyelles, Canyero, Canyon, Canyu-

da, Cap d'estopa, Cap de ferro, Cap de matxo, Cap de nano, Cap de pelat, Cap i collons, Cap i tripes, Capblanc, Capellanes, Capità dels indios, Capità dels porcs, Capsetes, Capsot, Capsot de Poc, Caputxí, Caracagada, Caracavall, Caracol, Carracote, Caragolí, Caratallada, Carboner, Carbonero, Carinyo, Carmoles, Carnero, Carota, Carotes, Carrasca, Carrasco, Carril, Carrinya, Carxofa

Carxones, Carxot, Casat, Cascabelete, Cascaborro, Cascarilles, Casco, Casero, Casquillo, Cassoles, Castanyes. Castanyola, Castro / Castra, Català, Catalí, Catarros, Catumbo, Catxana, Catxapanda / Catxapando, Caxep, Caxito, Catxaxa, Catxirulo, Catxo, Catxon, Catxumbo, Ceba, "Sebolla" (Cebolla), Ceguet, Cel, Cella , Cellut, Centena, Cèntim, Centvint, Ceré, Cerés, Cert / Certa, Cerverí, Cigró, Cigroner, Ciri, Cirilo, Cirineo, Cistella, Cisteller, Clara, Clavetari, Clavillera, Coa, Cocorro, Coierte, Coiote, Coixo Martínez, Coixo "de la lejia", Col, Colàs, Colau, Colero / Colera, Coleto, Colom, Colomet, Colombrero, Collell, Collons, Colxones, Comuna, Cona, Conde, Condesa, Confit, Conill, Conilla, Consol, Consola, Contacigrans, Copero, Copito de Nieve, Corea, Corona, Coronela, Corrau, Cognom?, Corretger / corretgera, Corroscull / - a, Cossària, Costa de vi, Cot, Moreno de, Coto, Cotorra, Covarsina, Cranc, Cuartiella (Cognom?), Cuba de Oro, Cubassa, Cubenyo, Cuca, Cucala, Cuco, Cueco, Cul de punxó, Culampla, Culet, Cularroto, Culs de lloseta, Cupido, Cuquel, Curiòs, Curra, Curret, Currinyol, Currito, Curt.

D

Daito, Datilero, De Déu, De l'oli, Dido, Dimonia, Dimoniet, Doblones, Dolça, Dotrinero, Drapaire

E

Embuder / -era, Encantat, Encisam, Encisameta, Enganxat, Ermità, Ermitana, Escàndia, Escatòs, Escolà, Escolana, Escorpieta, Esgarrallençols, Esmarrida, Esmolet, Espadella, Espantarrates, Espardenyer, Esparralló, Esparer, Esperança, Espolón, Esquerola, Esquerrer, Esquilador, Estorer, Estoretes, Estudiant.

F

Fabrido, Faixa, Fara, Faraon, Fardón, Farinòs, Farolera, Faroles, Farron, Fart, Fassio, Fati, Fava, Faveta, Favuda, Fedriquet, Fe- lipín, Feo, Ferrusso, Fesol, Fesolero, Fiado, Fideu, Fideva, Figa, Figabonica, Figallarga, Figarreal, Figaseca, Figolla, Figuero, Fi- guetes, Figurí, Filador / -a, Fileno, Fillet, Fiquití, Flaçada, Flame- rada, Flare, Flores, Florí, Florian de Pistol, Florian midí, Flors, Folet, Folet de Muixona, Follanis, Fondero, Fonós, Forinyo, Fortuna, Fosero, Francés, Francesillo / Francesilla, Franxo, Fraresa, Frasquito, Fred, Fulero, Fulleros, Fura, Furga.

G

Gaetano, Gafarró, Gafarronet, Galan, Galano / - a, Galgo, Ga- lindo, Gallego, Galleta, Gallina, Gallinera, Gallineta, Gallito, Gallo, Gallon, Galvo, Gamba, Gandada, Gandesà / Gandesana, Gandula, Ganxa, Garboso, Garbosa, Garginc, Garjola, Garra/ Garro, Garrafó, Garreta, Garrida, Garrini, Garrit, Garrons, Garso, Garxim, Garxines, Garxo, Gaso, Gasparo, Gassera, Gatet, Gaudines, Geganta, Gepero, Gibia, Giponets, Gironi, Gitana, Gitano, "Gitano Señorito, Godó, Gori, Golondro, Go- ros, cognom?", Gorra, Gorreta, Gorrota, Granero, Granetes, Groc, Groquet, Gruo, Guali, Guapo, Guillem.

H

Herber, Hermosa, Herrero, Hombre hierba, Hostaler, Hos- talera.

IIIeta, Infern, Isabeleta

J

Japó, Jaqueta, Joanot, Jordienc, Josepero, Joven aprovechao, Jupa, Jusso

L

L'Anca, L'embuder, L'Hostaler, L'Orbo, La Llarga, La Magra, La Mare, La Noia, La Porcella, La Seca, La Torrana, Lagartijo, Leal, Ligero, Lino, Llangostí, Llampa, Llandero, Llandes, Llangonis- so, Llançol, Llantet, Llàntia, Llaó, Llapissera, Llarg, Llaudridera, Llaura, Llaurador, Llauradora, Llauradoret, Llautet, Llebreta, Lleganya, Llepat, Llima, Llobarro, Llosco, Lluent, Llunet, Llu- quet, Lo Curt, Lo Llarg,

M

Maca, Macamo, Macareno / - a, Macari, Macé, Maco, Magino, Magnífic, Magra , Mahessa, Maí, Maíto, Malacasse, Malaga- na, "Malagueño", Malangenio, Malcarat, Malcasat, Maleneses, Maleno, Maletero, Malgovern, Mallenc, Mallol, Mallorquí , Malqueres , Mané, Manel, Manes, Manet, Maneta, Mangrana / Mangrano, Manitas de plata, Manosunto, Manresà, Mans brutes, Mansa , Mansos, Mantequel. Mantil, Manuel de la Borda, Manxego, Manxoret, Manxores, Manyo, "Mañico", Maote, Maqueta, Maquito, "Marañon", Marcoleu, Marecaldo, Margalida, Margata / Margates, Marietet, Marieto, Marinero, Mariquita, Mariquito, Marjala, Marlà / -na , Marquès, Marquesa, Marot, Marota, Marçano, Março, Marranya, Marruxo, Marsà, Martorell (cognom?), Marsano, Marsús, Marxena, Mascareta, Maso, Masquera, Masquero, Masses, Massita, Massos, Màstec, Màster, Matagossos, Matevà, Maula, Maxaco, Maxiano, "Me- dianoche", Meló, Mellat, "Manxores" (de Melcior), Melona, Menentro, Menescala, Mentirola, Menut, Menuts, Mesquinet, Mestraleta, Mig nas, Milionari, Millones, Mingo Barana, Minini, Ministre , Miquitinyes, Misso, Mitjans, Mitres, Moïna, Moixa, Moll, Molla, Mollicons, Momento, Mona, Monago, Monçons, Mondarri, Montfort, cognom? Moniato, Monja, Monjo, Mon- león, Mono, Monono, Monsa, Montoro, Monyos, Morellà / Morellana, Moreno / Morena, Moret, Morgan, Moro, Morrancut, Morrin, Morrina, Morronada, Morrut, Moruno, Morunet, Mosca, Moscalluts, Mosco, Mosquito, Moxo, Muixereta, Muixona, Mula, Mulero, Mullera, Munero, Munyeu, Muracs, Músic, Mut

N

Nano de la Nàquera, Nanon, Nap, Nape, Naranjo, Nas, Nàs- seres, Nassi Castanyes, Nassut, Navaret, Navarreta, Navarro, Negre, Negrero, Nel, Nel de la Valenciana, Neli, Nen, Nene, Nero, Nigeriano, Ninyo, No té pitirri, Noi, Noia, Nomespan- tes, Non-non, Norta, Nostre Sinyor, Novillo, Nuvolari, Nyaca, Nyec

O

Obispa, Orbo, Orelles, Orfanets, Oroneta, Overa.

P

Pacífic, Paco l'Hort, Paelló, Paellon / Paellona, Paellonet, Pa- lanca, Palanero, Palau, Palot, Pallassa, Pallasset, Pallasso, Palle-

ro, Pallet, Pam, Pam de tumba, Panderola, Pandetrigo, Pani-sello, Panissero / -a, Panoll, Panollo, Panote, Panou / Panova, Pantalones, Panxa contenta, Panxeta / Panxeto, Panxon, Panxut, Paperina, Paput, Paquiu, Paquitetes, Pardal, Parda-ler / -a, Pardalero, Pardo, Parrando, Parrita, Parrito, Pasqual de Granada, Pasqualet de la Llauradora, Passacantant, Pas-sador, Passecà, Passionària, Pastera, Pastor, Pastoret, Pata (La), Patacó, Patata, Pates, Patito, Pato, Patoto, (?), Patut, Pauet, Pava, Pavet, Pecat, Pechoaberto, Pei , Peixa, Pelacan-yes, Pelada, Pelafigues, Pelao, Pelat, Pelada, Pelegrí, Pelele, Peleta, Peliques, Peller, Pellera, Pellero, Pellerofa, Pellissa, Pe-lua, Pelut / -a, Pena / Peno, Peniscolana, Penquera, Pentinat /da, Peniscolà, Peonet, Pep dels gossos, Pep lo rabiòs, Pepe sopes, Pepín, Pequeño, Perdís, Perdiu, Pere Nas, Peret de poca temor, Perico, Perilla, Perillós, Perona, Perot, Perpètua, Perrin, Perro , Pesador, Pet, Petadores, Petardo, Petenera, Petit, Petita, Petrolio, Petronilo, Petxinec, Pianola, Picador, Picamuixons, Picanya, Pilareta, Pilat, Pilot, Pinares, Pintamo-nes, Pintoré, Pinotxo, Pinxo, Pinzellera, Pio, Pipa, Pipante, Pipio (cognom), Pipiu / Piu piu, Piquero, Pissaca, Pissaga, Pis-tol, Piston, Pita , Pito, Pitop, Pitorro, Pitota, Pitorro, Pixa, Pixacolls, Pixallits, Pixon, Pixuel, Planelles, Planta, Planxadell, Planxadora, Plata y oro, Platera, Plateres, Platerets, Platero, Plomet, Ploron, Plorona, Plovisna, Poca son, Poca temor, Po-daesquens, Polida, Polit, Poll, Polla, Pollet, Pollo, Popó, Por-quet, Porres, Porrin, Portales, Pot, Pototo, Potra, Povero, Potxa / Potxo, Pregoner / -a, Pregoneres, Prenda, Prió, Puça, "Puchola", Pullo, Pulseres, Punyal / -a, Purgatori, Putero / -a, Puxana, Puxarro / -a, Puxina

Q

Quemàs, Quico el curro, Quico el Templat, Quico l'Avorrit, Quixal ratat

R

Rabasseta, Rabe, Rabela, Rabí, Rabosa, Raïm, Raio, Rambla, Ràpid, Rascaiu, Rascassa, Rasgat /da, Rastalló, Rata, Ratat / -da., Ratat de la Dimònia, Ratat de la Pana, Rates, Ratlla, Ravanesa, Rebuig, Rector, Regalat, Rei, Rei de pa d'espadella, Rei del morrongo, Rei dels mangos, Reina, Reino, Rentapanxes, Res-tallador, Retora, Revoltes, Revoltures, Revòlver, Rita Collons, Ròchil, Roig / ja, Roig de la Dimònia, Roig de Perdiu, Roig de la muda, Roig del Barquero, Roget, Rojals, Roque, Roquelat, Ros, Rossellà, Rosquilles, Rotlleres, Roxe, Ruben, Rubio /-a, Rufo, Rugosa, Rullo, Russa.

S

Sabata, Sabaté, Sabina, Sac, Safraneres, Salat, Salada, Salerosa, Saleta, Saleta, Samarro, Sambullo, Sambulla, Samora, Sampan, Sanador, Santa, Santana, Sapo, Sarc, Sardino /- a, Sardineta, Sareto, Sària, Sarroquí, Sastià l'Àngel, Sastre, Sastrereta, Sas-tret, Sastriques, Saxovo / -a, Sec / - a, Segoner, Sella, Sèmola, Semoleta, Semolo, Senador, Sendra, Senyalat, Senyeta, Senor, Sepió, Sepionet, Serrador, Serrallonga, Ses negre, Sesto, Se-vero, Sevori, Sifoneros, Silvano, Simons, Sin perras, Sinforosa, Sis dits, Sisé, Siso, Soc, Soca, Soldat, Soldat de Pam, Solsona, Sombrerer, Soneta, Sord, Sordet, Sorill, Sorra, Sorreta, So-rius, Sostaca, Sostaco, Sultan, Sumador, Surdo.

T

Tabola, Tacatac, Tado, Tahí, Taïto, Talega, Tarana, Tarongera, Ta-rròs, Tarsan, Tartana, Tartanera, Tasaro / -a, Tassiana, Tatana, Tecletes, Teixidor, Teli, Teno, Terranegra, Tet, Tia Susanna, Tinol, Tinos, Tintoreria, Tirante, Titanes, Tite Llèpol, Titella, Titola, Titos, Titot, Titota, Tomasa, Tomasino, Tombasoques, Toni (de) l'Aigua, Toni Nana, Toni Rolla, Torner, Tornillo, Torretes, To-rró, Tort, Tort de Torretes, Tortet, Tortosina, Tossalero, Tosso, Tot pa les dones, Totxo, Traigerí, Tralla, Tramontana, Trampa, Tramusser / -a, Tremendo, Trencacaps, Trili, Trinitari, Trompa, Trompet, Trompeta, Trompí, Tronso, Tronxo, Tutenya

U

Ulldesant, Ulldevidre, Ullera, Ulleretes, Ullots, Utrerano

V

Vaca lechera, Vaca Morgan, Vadoret, Valdesques, Valencìa, Va-lenciano / -a, Valent de Jaques, Valentina, Vallesa, Varet, Varilles, Velero, Venturoso, Vetoret, Vieta, Vigilant, Vilaro, Vilero, Vilet, Vino Tinto, Violeta, Viscaí, Visiente, Viu, Viva, Volant, Voltas-ques.

X

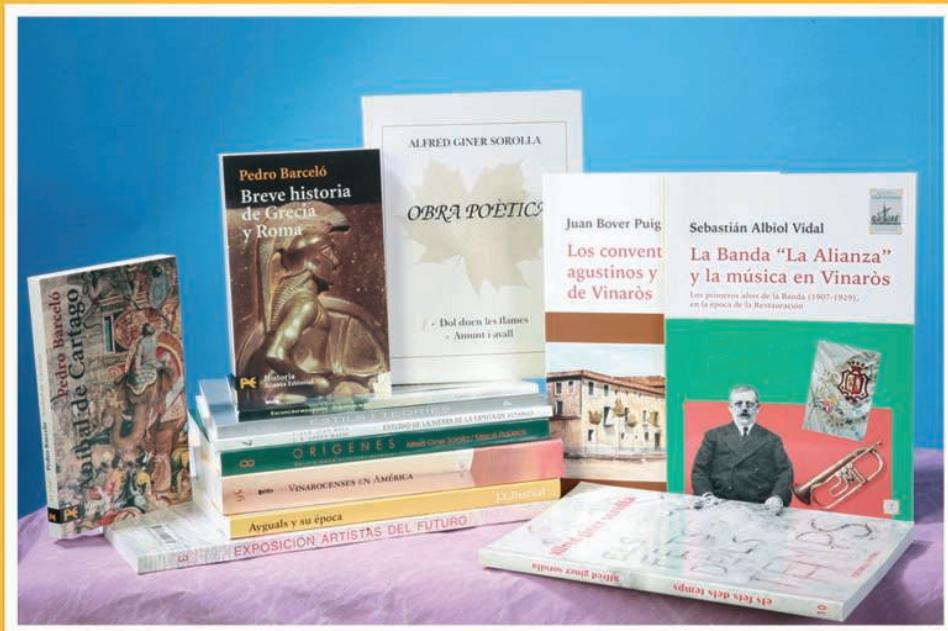
Xafaguitarres, Xafarroc, Xaldy, Xamat, Xamorro, Xanguet, Xanet, Xano / -a, Xaparreta, Xapeta, Xarlot, Xarnego, Xarne-ga, Xarrantona, Xato / -a, Xato de Dientes, Xato de la Molla, Xavos, Xaxa, Xaxe, Xertoli / -na, Xiberque, Xicotó, Ximeno, Ximicoc, Ximo, Ximo Patat, Xirimbo, Xispa, Xiton, Xixano, Xixirili, Xixola, Xocolatero, Xolito, Xona, Xoneo, Xopero, Xoravi, Xorisso, Xorisset, Xorito, Xorobio, Xucla, Xulo /-a, Xulet, Xulvi, Xupa, Xupero, Xurro / -a, Xurrero.

Continuarà....

ABRIL

EL MES DEL LLIBRE

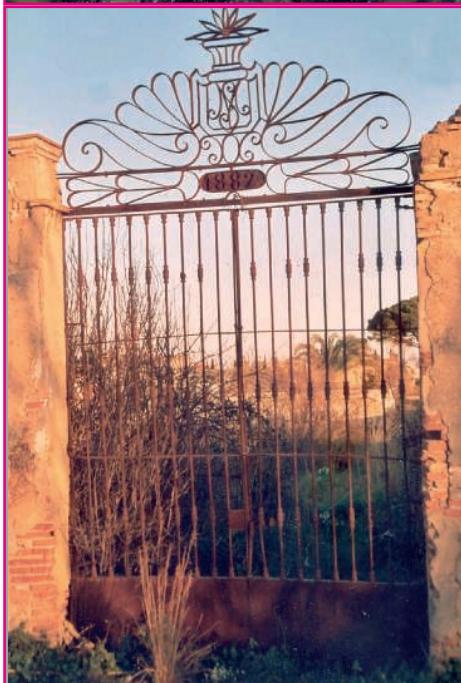
Els llibres de la nostra gent
per a la nostra gent.

Durant el mes d'Abril, fent un ingrés
de 100 Euros, podràs endur-te
un dels llibres de la nostra col.lecció.

Contra l'oblit

Presentació del catàleg de bens immobles

PER **Redacció**

Una ciutat que no conserva la seu història, és una ciutat sense ànima. Carrers medievals, portalades barroques, façanes modernistes, miradors indiscrets, jaciments amagats, torres vigia, reixes guardianes de llegendes, aljubs soterrats, i fins i tot un que altre bosc encantat. Tots ells tornen a tenir la paraula. Amics de Vinaròs presentà un catàleg de béns immobles. L'objectiu, preservar el patrimoni de les teranyines de l'oblit.

Podrien passar desapercebuts, però estan ahí per recordar a tots qui som i d'on venim. Antics edificis i indrets naturals que representen una època, uns fets, una economia, estampes que pertanyen a la memòria col·lectiva del poble, testimonis de la història quotidiana de la gent.

Un total de 112 béns immobles han sigut catalogats en el llibre número 24 editat per l'editorial Antinea i presentat als mitjans de comunicació al mes d'agost de l'any passat. Aquesta proposta ha estat elaborada per un grup interdisciplinari d'experts urbanístics, historiadors, especialistes en història de l'art i juristes que han treballat força durant dos anys per retornar l'espiritu a estos béns immobles.

El catàleg és una actualització d'un altre ja presentat a l'any 2000. Els dos catàlegs han sigut entregats a l'Ajuntament perquè l'administració els consideri alhora de desenvolupar el Pla General Urbà.

Cal tenir en compte que el PGOU deu reflectir una catalogació de béns d'aquestes característiques, així com l'execució recomanada de plans especials per als diferents conjunts d'interès històric, com ara el casc antic de Vinaròs.

L'últim PGOU de Vinaròs aprovat en el 2001 estableix

un catàleg d'edificis amb diferents nivells de protecció, que formaven part de la primera proposta de catalogació que l'Associació va fer a l'Ajuntament a l'any 2000. Un catàleg i una protecció d'edificis que no s'ha desarrollat en tots aquets anys que està en vigència el PGOU, com hauria de fer-se i per tant la protecció històric-artística dels edificis és pràcticament nul la actualment.

Paratges naturals

L'estudi recull un capítol dedicat a la protecció d'amplis entorns degut al seu interès arquitectònic o natural. L'estudi aconsella conservar les característiques d'este entorn dintre d'un desenvolupament sostenible. Entre estos paratges situaríem la serra de l'ermita. Per tal d'evitar l'impacte ambiental que estan causant les construccions que es realitzen al voltant, allò més adequat seria la redacció d'una normativa restrictiva perquè les edificacions s'adapten a les muntanyes i no les muntanyes a les edificacions.

Paratges arquitectònics

Altre paratge a conservar seria indubtablement el conjunt urbà medieval. Segons l'estudi la protecció històrica de

Restes del Convent de Sant Francesc.

La Sultana.

Molí Caixetes.

Arquitectura de pedra en sec.

Vinaròs, deu anar més enllà de la simple catalogació. És necessari comptar amb unes normes reguladores, com ara la disposició del cablejat, dels ròtuls comercials, del mobiliari urbà... Tot això comportaria també la realització de cates arqueològiques.

Si bé el PGOU preveu la recomanació de plans especials pels diferents conjunts històrics d'interès, aquesta encara és una assignatura pendent.

Per suposat el món rural, també té la seu arquitectura pròpia i peculiar, que degut a la transformació del paisatge rural, està desapareixent, com ara aljubs, cocòs i sènies. Tots ells mereixen una catalogació el més prompte possible.

Edificis a conservar

Entre els immobles a conservar, l'estudi distingeix aquells edificis a protegir en la seua totalitat dintre del PGOU - l'Església Arxiprestal de l'Assumpció, el campanar, la torreta dels moros, la torreta de Sol de Riu, el mercat municipal, el molí de Noguera, les xemeneies de Foret...-, edificis a conservar la façana -destacar les estupendes façanes modernistes, com la Casa Angel Giner o la Casa Sendra en-

tre altres- o bé edificis a conservar determinats elements aïllats -com finestres renaixentistes, reixes modernistes, capelletes, plaques commemoratives que senyalen fets històrics o naixement de personatges rellevants- (veure fotografies).

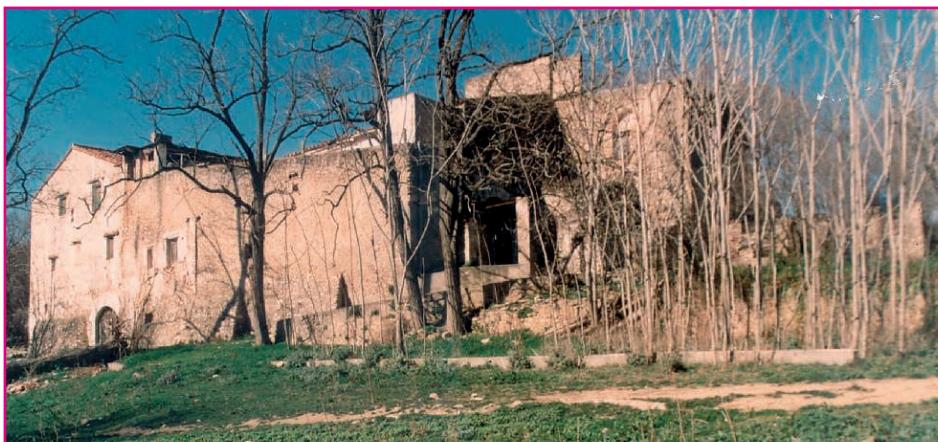
Les directrius de catalogació de bens immobles s'han basat en el millor i més objectiu dels criteris sense cap condicionament i dependència i per suposat amb gran voluntat.

L'estudi contempla la possibilitat d'ajuts i compensacions als propietaris d'aquests béns a protegir per les molèsties i inconvenients que això puga suposar.

En definitiva aquesta proposta vol posar sobre la taula una metodologia mínima per classificar el nostre patrimoni.

L'estudi planteja la possibilitat que a partir d'aquest catàleg es facen jornades de treball o comissions en que participen tots els sectors implicats, per establir diferents categories de protecció.

L'estudi explica que si bé el Pla General actual presenta ja un mínim de protecció artística i històrica, sembla no haver voluntat en desenvolupar esta protecció, ja que els avanços han sigut insuficients per no dir nuls. És l'Ajuntament qui deu portar-los endavant.

Molí de Noguera.

Carrer Costa i Borràs.

Torre de Sol de Riu.

Baix Relleu de Vte. Garcia Julbe

I Premi Internacional de Narrativa

Ayguals de Izco

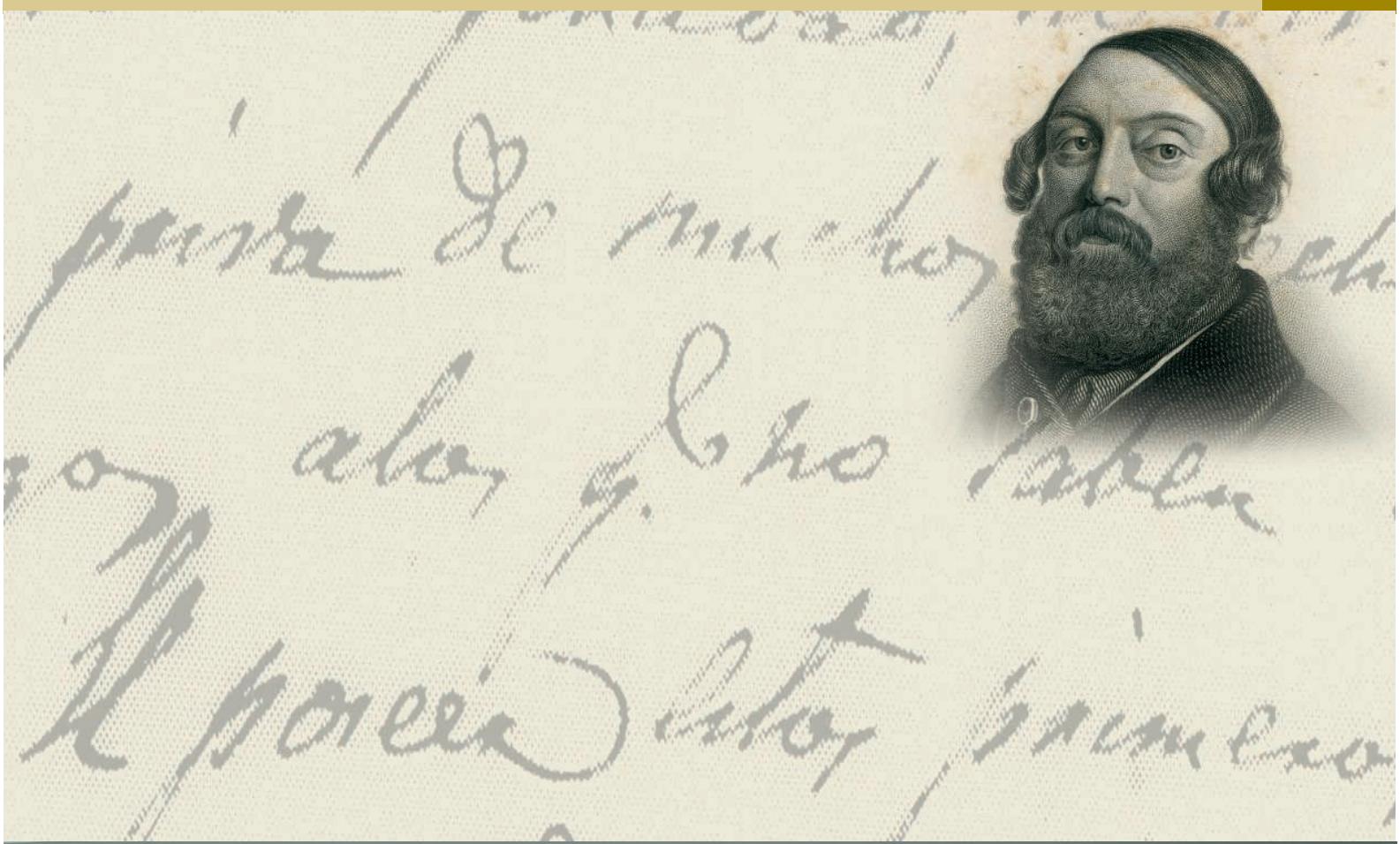

La revolució del saber

“Grito en el silencio”
Escultura de José Córdoba
Illiurada al guanyador

PER Redacció

Va ser la nit de les lletres. Una vetllada literària sense precedents a la ciutat de Vinaròs. Sabedors en l'art de contar històries i celebritats del món de la cultura es varen reunir per vanagloriar els valors universals encarnats en la figura d'Ayguals de Izco: la inquietud pel saber i la llibertat de pensament com ingredients per transformar una societat d'homes lliures. Amics de Vinaròs va celebrar el primer certamen internacional de narrativa curta. Una trentena de relats d'arreu del món varen participar. Tot assegura que el proper es tornarà a repetir l'experiència i l'èxit.

I PREMI INTERNACIONAL DE NARRATIVA AYGUAZ

Va ser una nit esplèndida. Una d'eixes vetllades que no s'obliden mai. I no tant per les formes o l'envoltori de l'acte en si, adornat d'un rigorós protocol i d'una organització al més alt nivell, sinó pel significat més profund del certamen.

El dia 15 de desembre a la ciutat de Vinaròs, va tenir lloc un acte d'homenatge al món de les lletres i del coneixement, des de la llibertat de pensament i la inquietud pel saber. Uns valors encarnats per una de les figures més importants de la història de Vinaròs: Wenceslao Ayguals de Izco, l'esperit d'un home que en el seu temps va creure en la revolució més eficaç de totes, la del saber. Aquella que transforma les societats i fa que els homes siguin lliures i amos del seu destí. Si més no, este certamen literari va pretendre no oblidar aquests ideals immortals i universals.

Escriptor mallorquí, guanyador del certamen

El primer Certamen Internacional de Narrativa Curta es va celebrar en "Salones Paladium" de Vinaròs. El guanyador va ser l'escriptor mallorquí Miquel López Crespí, per la seva obra "La Conspiració". López Crespí és novel·lista, dramaturg i historiador. El premi estava dotat en 3000 € i una escultura de l'artista local José Córdoba. L'obra guanyadora serà editada per l'editorial Antinea de Vinaròs. La segona obra més votada va ser "Les dones de l'Almirall" de Miquel Sánchez Góngalez de Cerdanya (Barcelona). En tercer lloc va quedar "Ese sabor salado de la sangre", un treball de Jesús Carlos Riosaldo.

Un total de 30 obres van acudir al reclam d'esta noble iniciativa. Era la primera vegada que l'associació Amics de Vinaròs organitzava este certamen literari. Relats d'arreu del món es van presentar al concurs, fins i tot dels Emirats Àrabs.

Assistència de nombroses personalitats

L'acte va ser presentat per Sebastià Redó i Amparo Mestre. El president José Luis Pascual va obrir el certamen agrant a tots la seua presència. A més dels socis, al sopar varen assistir personalitats del món de l'art, la cultura i la política com ara el mateix alcalde Javier Balada qui va lliurar l'escultura al guanyador. Joaquim Arnau, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Vinaròs, el senador Juan Bautista Cardona i el diputat autonòmic Adolf Sanmartín. També varen assistir l'editor d'Antinea, Paco Castell qui va lliurar al guanyador una ploma estilogràfica com a obsequi. El director gerent de Unión de Mutuas Juan Enrique Blasco com a representant

de l'entitat va lliurar al guanyador una reproducció a gran tamany d'un xec que representava els 3000 € corresponents. Dir que Juan Enrique Blasco, és nét del recordat per tots els vinarossencs Mestre Sánchis, que tan bon record va deixar en la ciutat de Vinaròs.

Els mitjans de comunicació locals i provincials van cobrir informativament aquest sopar de gal·la, una vetllada literària que va estar amenitzada pel quartet de música de cambra de la Sociedad Musical "La Alianza".

El jurat

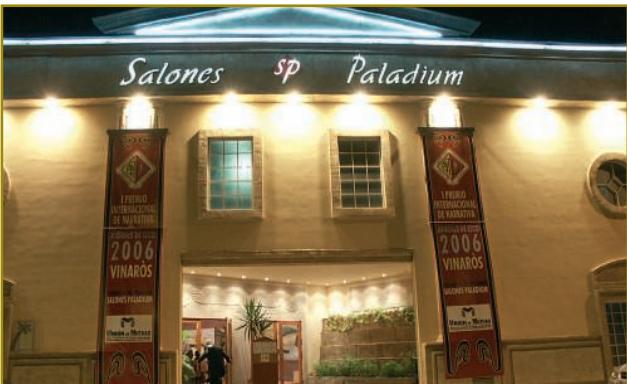
El jurat del certamen estava compost per experts del món de les lletres. El president va ser Paco Caudet, fill de Vinaròs, llicenciat en Filologia Romànica i doctor en Filologia Romànica per la Universitat Complutense de Madrid. Actualment és cap del departament i catedràtic de Literatura Espanyola. La seua labor docent l'ha portat per universitats de vàrios països com França, Anglaterra, Canadà, Estats Units, Argentina... És especialista en l'obra de l'escriptor Benito Pérez Galdós, al qui ha dedicat més de 200 treballs. Ha guanyat entre altres premis el Premi en investigació en Humanitats Alexander Von Humboldt.

Una altra membre del jurat va ser Alicia Giménez Bartlett, escriptora, doctora en literatura per la Universitat de Barcelona. És la creadora del personatge de novel·la policíaca Petra Delicado, portat a la televisió per l'actriu Ana Belén. Actualment és l'autora que més llibres ven a Itàlia.

Francisco Asensi, és un altre membre del jurat. Sacerdot durant 10 anys, ha desenvolupat la seua carrera d'escriptor tardanament ja que una greu enfermetat el va mantenir allunyat de la seua activitat professional. És autor de la "Sibila de Delfos", "Sombras sobre el Vaticano", "El diablo tiene nombre" i "El secreto de Sant Angelo". Les seues obres han estat traduïdes a diferents idiomes.

Ester Forner Caballero és la membre més jove del jurat. Llicenciada en història de l'Art per la Universitat de València, ha publicat diferents treballs referents al museu municipal i temes culturals, com ara "Els retaules desapareguts de Catí", "El Convent de Sant Francesc", entre altres. En el seu dia va participar en l'inventari i la catalogació dels fons del Museu Municipal. En l'actualitat, és membre de la junta directiva de l'Associació. Va actuar com a secretària del jurat.

Encarna Fontanet és llicenciada en filosofia i lletres per la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha publicat vàrios llibres de poemes, com "La llave de la memoria", "Cuando la lluvia quema", entre altres. Ha guanyat diferents premis de

Façana de Salones Paladium, preparada per a l'acte.

El quartet de música de cambra de la banda de música de la Alianza de Vinaròs.

D'esquerra a dreta: l'Alcalde Javier Balada, el director gerente de Unión de Mutuas Juan Enrique Blasco, l'editor Paco Castell, el president del jurat Paco Caudet, i el president de l'associació Jose Luis Pascual.

poesia com el “Premi Walada” del Instituto Hispanoárabe de cultura” i el Premi de poesia “Ciutat de Martorell”.

Aquestes cinc persones van ser les encarregades d'estudiar detingudament totes les obres. La votació final va ser de tres vots a favor i dos abstencions.

“Grito en el silencio”

Una part del premi va consistir en una escultura de bronze de l'escultor local José Córdoba. La peça s'anomena “Grito en el silencio”. Segons l'autor, la motivació que el va inspirar per crear esta obra va ser la transformació tan gran que ha experimentat Vinaròs a nivell urbanístic. Des d'un poble mariner a una ciutat turística “ocupada per grues i pales, que viu en una constant ola de construccions”.

Segons l'autor, la traducció plàstica es reflexa en ritmes ascendents de moviment armònic que culminen en una petita embarcació sobre la cresta de la mateixa ola de construccions. José Córdoba interpreta que estes sensacions produueixen un buit o allò que ell anomena “un grito en el silencio” enfrot dels excessos que s'estan donant.

Juan Enrique Blasco, director gerent de Unión de Mutuas.

II·lusió i constància

Durant el certamen, es va posar de manifest l'esforç i la il·lusió en la preparació d'este concurs. Hores de dedicació i de treball per part dels membres de l'associació per tal que aquest acte sigués un èxit. Volem des d'aquí destacar la sensibilitat de Juan Català que va projectar el seu entusiasme en l'especial decoració del Paladium, tant de la façana com de l'interior del saló. Destacar també l'alegria que va produir la recepció del primer relat procedent de terres llunyanes i alhora la sorpresa al comprovar que per ser el primer any la quantitat i qualitat d'obres participants era considerable.

La celebració del Primer Certamen Internacional de Narrativa Curta “Ayguals de Izco”, va sentar un precedent dintre del món de la cultura i el saber a la ciutat de Vinaròs. Els ideals de llibertat de pensament i aprenentatge per transformar una societat, que tan presents estaven en la filosofia d'Ayguals, van brillar de nou en esta nit de les lletres. L'experiència va plantar una llaó que donarà els seus fruits. El president de l'associació “Amics de Vinaròs”, ja va anunciar en finalitzar l'acte, que l'any que ve es realitzaria una segona edició del certamen.

La obra ganadora

POR Paco Caudet

Si Ayguals de Izco, viviera hoy en día, es muy probable que se sintiera identificado con el protagonista de la obra ganadora “La Conspiració”.

Miguel Sureda, el personaje principal representa los mismos ideales de compromiso por la libertad y la igualdad que en su día defendió también Ayguals de Izco.

El presidente del jurado Francisco Caudet, analiza en profundidad el relato ganador, escrito por Miquel López Crespi, un intelectual mallorquín al que muchos lo han calificado como un hombre coherente en sus palabras y sus actos.

El jurado del premio de narrativa Ayguals de Izco, que he tenido el honor de presidir, se reunió, tras leer la veintena larga de manuscritos recibidos, en noviembre de 2006, seleccionó entonces nueve narraciones y, finalmente, el día 2 de diciembre, en una última reunión, decidió por votación, y sin conocer los nombres de los participantes, conceder el premio a la narración titulada *La conspiració*.

Esta narración, que publicará dentro de unos meses la editorial Antinea, la editorial de Paco Castell, es, por un lado, una narración histórica y, por otro, es la narración en primera persona de un viaje iniciático, un viaje de autodescubrimiento.

Además, es, o así lo entiendo yo, una reflexión sobre el compromiso con unos ideales que están en la raíz misma de un proyecto nacional de modernización que arranca en Francia con la Revolución francesa de 1789. Una revolución que acabó en Francia con el Antiguo Régimen, o lo que es lo mismo con los privilegios de la monarquía, de la nobleza y del clero, proclamando el nuevo dogma de la Libertad, la Igualdad y la Fraternidad.

Esa revolución en España fue impedida por el monarca Carlos IV y su camarilla. Si bien en *La conspiració* hay, aquí y allá, referencias a Carlos IV y a su camarilla, no es una narración historicista sino -al menos, así lo entiendo yo- una reflexión de Miguel Sureda, el protagonista, quien,

proveniente de una adinerada familia mallorquina, que se había dedicado a la trata de negros, decide abandonar su situación privilegiada para entregarse a conspirar contra Carlos IV y contra todo lo que la monarquía absoluta representaba.

La narración, en primera persona, la hace Miguel Sureda en una jaula de hierro, en la que ha sido encerrado; metido así en un barco es conducido a un penal de Venezuela. En esas tierras estaba en esos momentos -finales del siglo XVIII- a punto de estallar una serie de revueltas que iban a ser el preanuncio de los movimientos independentistas de las colonias españolas.

Sobre ese cañamazo histórico la voz del narrador va hilvanando, encerrado en la jaula de hierro, la memoria de un tiempo en el que, como hoy, como en este tiempo nuestro, hay que vivir también entregados -es el llamamiento que hace esta narración- a unos ideales.

Pero *La conspiració* es más que esto, es más que este mensaje o moraleja, es una obra literaria de una altísimo nivel. Esta estructurada de una manera muy original, con capítulos que no se suceden de una manera lineal, sino que van entrelazándose un poco al azar, tal como funciona la memoria. No por ello dejan de estar entrelazados los capítulos entre sí, no por ello dejan de tener una lógica interna, incluso una linealidad.

La materia lengua, la argamasa de todo narrador, seduce

El director gerente de Unión de Mutuas, Juan E. Blasco, entrega un cheque simbólico de 3.000 euros al ganador del Certamen Miquel López Crespí.

en *La conspiració* por su aparente sencillez. Digo aparente sencillez porque para escribir con tanta claridad y efectividad o, mejor dicho, para conseguir transmitir la sensación de sencillez, hay que tener un magistral dominio del lenguaje, tener una idea del estilo muy personal y, en este caso, la idea personal del estilo es congruente con el mensaje, con lo que la narración pretende transmitir.

Cuando en nombre del jurado le comuniqué a José Luis Pascual el título de la narración premiada, abrió el sobre donde se encontraba el nombre del ganador. Nos enteramos entonces los miembros del jurado que se trataba de Miquel López Crespí, periodista y prolífico narrador, poeta y ensayista mallorquín. Entre sus libros destacaré: *A preu fet* (contes); *La guerra just acaba de començar* (contes); *Autòpsia a la matinada* (teatre); *Històries per a no anar mai a l'escola* (narrativa juvenil); *Paisatges de sorra* (narrativa); *Necrològiques* (narrativa); *Homenatge Rosselló-Pòrcel* (teatre); *Notícies d'enllot* (narrativa); *Crònica de la pesta* (contes); *Estu de foc* (novel·la); *L'Antifranquisme a Mallorca 1950-1970* (memòries); *Foc i fum* (poesia); *Les plèïades* (poesia); *Vida d'artista* (narrativa); *L'amagatall* (novel·la); *Cultura i antifranquisme* (assaig); *L'obscura ànsia del cor* (poesia); *El cicle dels insectes* (poesia); *Històries del desencís* (narrativa); *La Ciutat del Sol* (narrativa juvenil); *Els poemes de l'horabaixa* (poesia); *Planisferi de mars i distàncies* (poesia); *Punt final* (poesia); *No era això: memòria política de la transició* (assaig); *Acte Únic*

(teatre); *Record de Praga* (poesia); *El cadàver* (teatre); *Núria i la glòria dels vençuts* (novel·la); *Revolta* (poesia); *Un violí en el crepuscle* (poesia); *Rituals* (poesia); *Llibre de pregàries* (poesia); *Estat d'excepció* (novel·la); *Un tango de Gardel en el gramòfon* (narrativa); *Antologia (1972-2002)* (poesia); *Literatura mallorquina i compromís polític: homenatge a Josep M. Llompart* (assaig); *El darrer hivern de Chopin i George Sand* (novel·la).

Miquel López Crespí ha ganado numerosos premios literarios de poesía, novela, cuentos, teatro y narrativa juvenil: "Joan Fuster 1984", "Ciutat de Palma de Teatre 1974" i "Ciutat de Palma de Narrativa" (1991), "Joanot Martorell" de narrativa (València), "Pompeu Fabra 1984", "Joan Santamaria 1989" (Barcelona), Premis Ciutat de València (de poesia i narrativa), Premi Especial Born de Teatre, Premi Teatre Principal-Consell Insular de Mallorca de Teatre, "Marià Vayreda" de narrativa (Girona), Premi de les Lletres 1987 (Mallorca), Premi de Narrativa "Miquel Àngel Riera", Premi Valldaura de novel·la (Barcelona), Premi de teatre "Carles Arniches" (Alacant), Principat d'Andorra (Grandilla) de Poesia, Premi de Literatura "Serra i Moret 1993" de la Generalitat de Catalunya, Premi de poesia "Ciutat de Castelló 1985", Premi de Poesia del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, Premi de Poesia "Ciutat de Xàtiva 2003", Premi Nacional de Literatura "Camilo José Cela", etc. Lo que demuestra que es un autor prolífico.

De la “Història de Vinaròs” a la BIBLIOTECA MARE NOSTRUM

POR **Sebastián Albiol**

Des del mateix moment de la fundació de l'Associació Cultural “Amics de Vinaròs”, el 1976, un dels objectius principals va ser la reedició de la *Història de Vinaròs*, de Joan Manuel Borràs Jarque. Això es va poder fer, l'any 1979, gràcies al recolzament de centenars de vinarossencs que es van subscriure.

La bona acollida a esta reedició va obrir la porta a noves publicacions. Així s'han anat publicant diferents estudis històrics i creacions literàries.

Seguint un ordre cronològic, direm que es van publicar els diàlegs costumistes *Roseta la del Barranc* de Francesc Argemí Poy i *Una...vinarocèncada!*, de Daniel Delmás Frexes. Va seguir la comèdia *La perla de la Illeta*, de Cayetano Tresserra Ventosa.

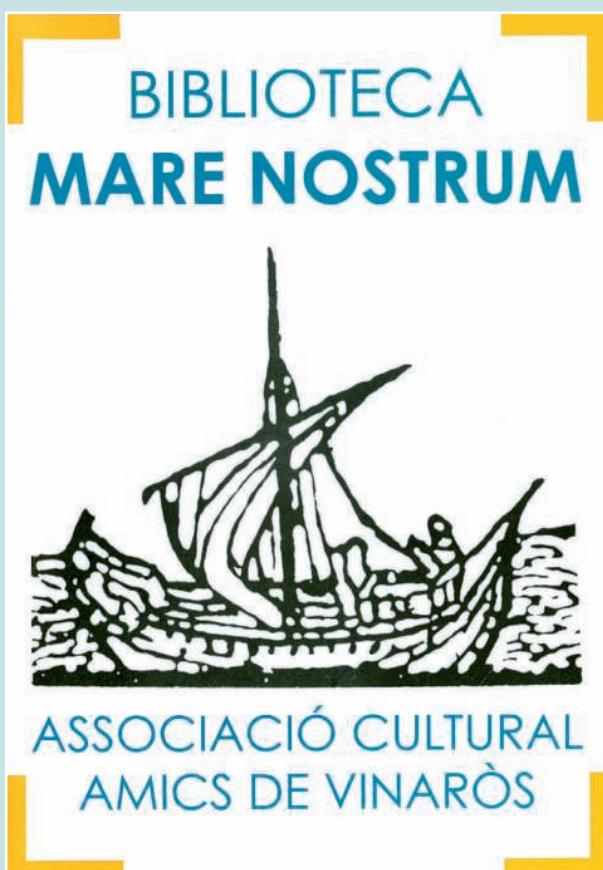
Després, va ser la història en *La Plaza de Toros. Sinopsis*, de José M. Palacios Bover. I, més avanç, *La carta de població de Vinaròs*, de F. García i F. Gimeno.

La poesia de les *Rimes Vinarossenques*, de José Sebastián Farga Esteller, i el *Bona nit, cresol*, de Manuel Foguet Mateu, van precedir a les *Cançons i costums de Vinaròs*, de Ramón Redó Vidal. Després, novament la poesia d'Argemí, al seu Feixet de versos.

D'arqueologia tractava *El poblado Ibérico del Puig de la Misericordia de Vinaròs*, d'Arturo Oliver Foix. I, novament, de poesia *l'Arrepentiment!*, de Francisco Esteller Fons.

D'història són *La imagen de Vinaròs en la historia*, d'Arturo Oliver Foix i la *Breve historia de Vinaròs*, de Santiago Roig Mafé.

Per últim, s'ha publicat *Doce obras para Coral* de Vicent García Julbe, el *Vinaròs, 1894. Análisis, diagnóstico y tratamiento para una ciudad enferma*, por el Dr. R. Vizcarro, amb la participació de diferents autors, i recentment la *Propuesta de Catálogo de Bienes Inmuebles de Interés Cultural de Vinaròs*.

Què és la BIBLIOTECA MARE NOSTRUM?

Es tracta d'una sèrie de publicacions de temàtica vinarrossenca que siguen, bé d'història, bé d'art o bé de lletres.

Són 30 el títols programats per al període 2005-2010.

Cada any es publicarà 1 llibre (de 160 pàgs.) i 4 quaterns (de 32 pàgs. cada un).

Els subscriptors els rebran còmodament a casa seu.

LOS DIEZ PRIMEROS TÍTULOS

A lo largo del 2005 y 2006 se han publicado ocho títulos, aparte de otros dos que ya están en imprenta. Estos han sido los siguientes:

Número 1 (Libro)

**Autor: José Luis Pascual Pla
Título: Ayguals y su época**

Sinopsis:

La obra estudia la situación social, política y educativa de Vinaròs en el contexto de las corrientes sociales y políticas de España de principios de siglo XIX. La figura de Wenceslao Ayguals de Izco sirve de núcleo de referencia para analizar las instituciones de enseñanza de Vinaròs, los métodos que utilizaban, sus sistemas, sus contenidos, y todo ello desde el análisis de la vida pública, la obra literaria y el pensamiento de Wenceslao.

Número 2 (Cuaderno)

**Autor: Sebastià Redó Miralles
Título: El llibre d'Aniversaris
de l'Arxiprestal**

Sinopsis:

A partir de uno de los libros más interesantes conservados en el Archivo de la Arciprestal de Vinaròs, el "Llibre d'Anniversari, misses cantades, matines, laudes, hores, vespres, completes y tot lo demés té obligació de celebrar lo Reverent Clero en la Iglessia Parroquial de la present Vila de Vinaròs" (1654), se hace un estudio de la sociedad, la historia, el arte... de nuestra ciudad durante el siglo XVII, sin olvidar al propio libro, que forma parte de una cultura escrita eclesiástica centrada en los libros y sobre la práctica de escribir, y que se convirtió en un instrumento subsidiario indispensable en todas las ceremonias religiosas, desde la más sencilla hasta la más solemne.

Número 3 (Cuaderno)

Autor: Ramón Redó Vidal

Título: *Salvador Brau, un fotògraf popular*

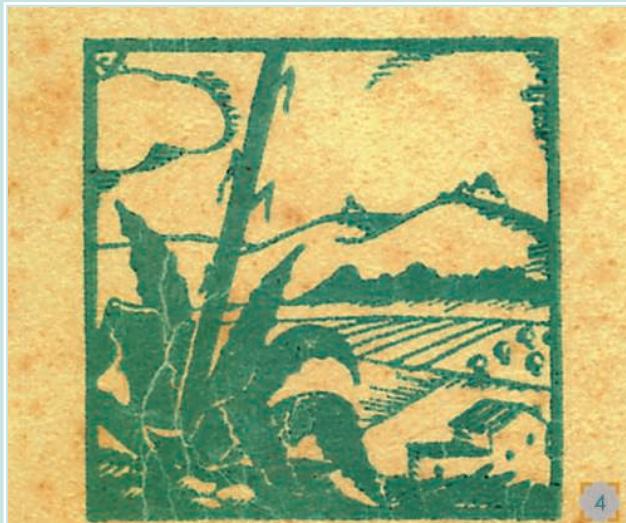
Sinopsis:

La fotografía de Salvador Brau, en las décadas de los años 60 y 70, coincidió con el “boom” turístico y el desarrollo económico. Esta sociedad fue captada, con inmediatez y sentido, por el objetivo de ese omnipresente fotógrafo. Su constantemente renovado escaparate, en la esquina de las calles San Isidro y Raval Socors, tuvo una gran popularidad. Toros, fútbol, bautizos y bodas, fiestas de calle y acontecimientos de la más diversa índole, marcaron el pulso ciudadano de toda una población.

Número 4 (Cuaderno)

Autor: Manuel Foguet Mateu

Título: *Aspurnes vinarocenques*

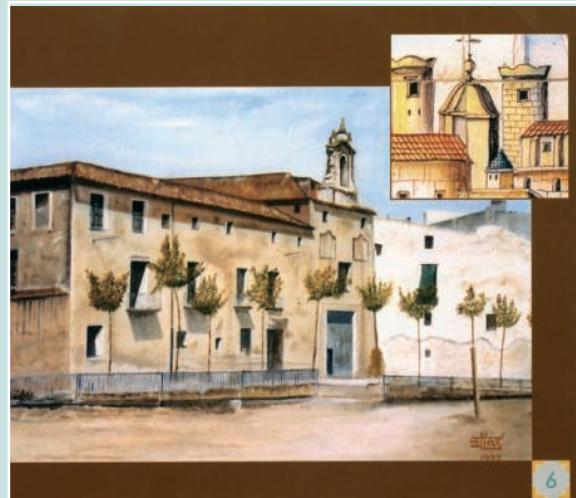

Sinopsis:

Periodismo, obra poética y obra teatral, fueron una constante de este Maestro que supo plasmar como muy pocos los sentimientos hacia una tierra, un pueblo y una lengua. Manuel Foguet i Mateu estrenó, en los años 40 y 50 del pasado siglo, una serie de piezas teatrales costumbristas que merecieron el aplauso de tantísimos vinarocenses. Su obra poética la plasmó, especialmente, en el libro “Aspurnes vinarocenques”, editado en 1946. Ya es tiempo, pues, de su reedición, y de percibir de nuevo esas vibraciones vinarocenses, plenas en emoción y sentido.

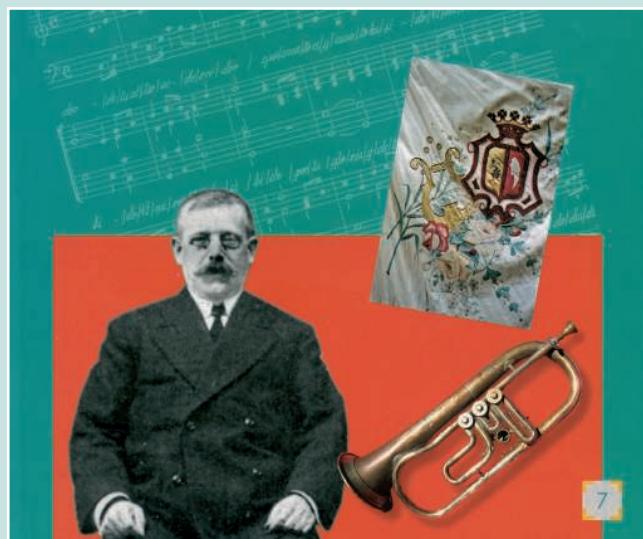
Número 5 (Cuaderno)**Autor:** Agustín Delgado Agramunt**Título:** [La historia postal de Vinaròs](#)**Sinopsis:**

Este estudio tiene por objeto la historia del correo español, desde sus orígenes hasta nuestros días, tomando como centro la localidad de Vinaròs. En sus páginas se reflejan desde las diligencias y los primeros ferrocarriles hasta los matasellos conmemorativos, pasando por los sellos locales emitidos durante la guerra civil. Incluye, asimismo, un detallado estudio de las marcas prefilatélicas y las distintas baezas usadas.

Número 6 (Libro)**Autor:** Juan Bover Puig**Título:** [Los conventos de agustinos y franciscanos de Vinaròs](#)**Sinopsis:**

Los agustinos fundaron en Vinaròs el año 1594 el convento de San Telmo, mientras que la orden de los franciscanos fundaron el suyo en 1642. Los actos de culto y las prácticas caritativas protagonizaron su actividad a lo largo de varios siglos. Con la llegada de la revolución liberal, y la desamortización, quedaron suprimidos y sus edificios destinados a fines públicos. En el convento de agustinos se instalaron escuelas, mercados y un auditorio en su iglesia. En el de franciscanos, el Juzgado, la Cárcel del Partido y el Hospital.

Número 7 (Cuaderno)
Autor: Sebastián
Albiol Vidal
Título: La Banda “La Alianza”
y la música en Vinaròs

Sinopsis:

La Banda de Música “La Alianza” está a punto de ser centenaria, ya que fue fundada en 1907 por el maestro D. Antonio Verdera. Desde entonces ha venido vertebrando, como muy pocas instituciones en Vinaròs lo han hecho, la cultura musical de la población. En este cuaderno se realiza una mirada a las primeras décadas de su existencia.

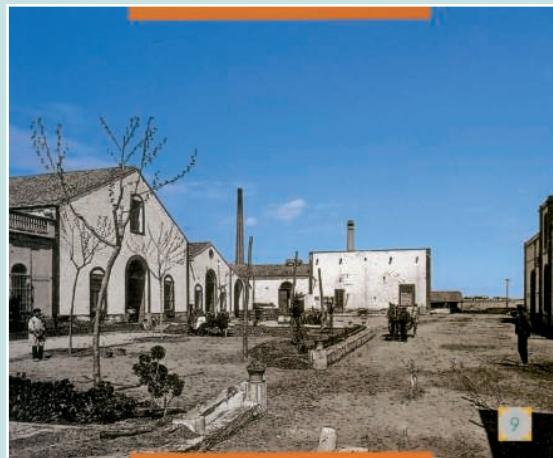
Número 8 (Cuaderno)
Autor: Ester Forner Caballero
Título: Paulino Caballero, escultor

Sinopsis:

El arte de Paulino Caballero, escultor afincado en Vinaròs desde 1918, es aún hoy un gran desconocido. Sus obras, de un marcado clasicismo, inundaron los cementerios de Vinaròs y poblaciones de la comarca imprimiendo una huella inconfundible en el arte funerario de la primera mitad del siglo XX. La publicación de este estudio monográfico contribuye a recuperar la obra de un artista local y a la vez le otorga un merecido reconocimiento.

Número 9 (Cuaderno)
Autor: Enrique Fressinier Roca
Título: La fàbrica Fressinier

Sinopsis:

A principios del siglo XX, un francés, Henri Fressinier, funda en Vinaròs lo que será una importante industria química. El orujo y el sulfuro se hicieron presentes en la factoría, instalada en la calle Frebrer de la Torre, con sus elevadas chimeneas. Los hijos del fundador, en especial, Emilio Fressinier Lavastre, siguieron con la actividad, implicándose a fondo en la sociedad vinarocense, no sólo desde el punto de vista económico, sino también cultural.

Numero 10 (Cuaderno)
Autor: Ramón Roig Segarra
Título: La restauració de les pintures d'Oliet a l'Ermita de Vinaròs

Sinopsis:

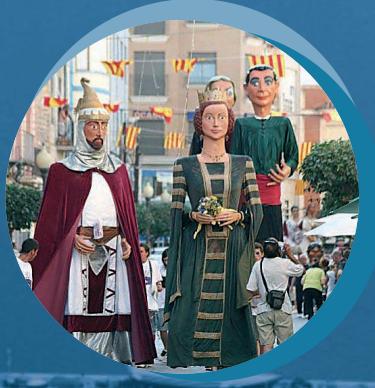
La pintura mural tal vez sea el procedimiento pictórico que más dificultades de conservación plantea. La vulnerabilidad de los emplazamientos arquitectónicos a las agresiones causadas por el paso del tiempo, la mala conservación de los edificios, la contaminación medioambiental y el vandalismo, favorecen patologías de diversa índole, como es el caso de las pinturas de Oliet en la Ermita de Vinaròs. El estudio plantea las líneas básicas de restauración y conservación de estas pinturas, desde su inicial estado de conservación, a la propuesta de intervención y a los diferentes pasos en el proceso de restauración.

Unión de Mutuas con la cultura de Vinaròs

Unión de Mutuas, fiel al cumplimiento de los compromisos adquiridos por la aplicación de su Código Ético, presta una especial atención a las necesidades de la sociedad que le rodea y en la que se integra.

Por esta razón está decididamente al lado de la sociedad de Vinaròs en la defensa de sus señas de identidad culturales, apoyando las iniciativas de su sociedad en orden a la promoción de sus valores culturales y sociales. Amics de Vinaròs fomenta lo mejor de la cultura de Vinaròs y por eso Unión de Mutuas presta también su apoyo también a esta nueva publicación "Fonoll", que quiere ser el vehículo para la difusión de las cuestiones relacionadas con la historia, la literatura, el arte y la etnología de Vinaròs.

Nos felicitamos por esta nueva iniciativa cultural que ve la luz ahora con la esperanza de que su andadura sea larga y llena de éxitos al servicio de la sociedad de Vinaròs.

UNIÓN DE MUTUAS

Mutua de Accidentes de Trabajo y Enfermedades Profesionales de la Seguridad Social N°267

C/ San Francisco, 67 12500 VINARÒS Tel.: 964 450 884 Fax: 964 450 843